N°. 11. Donderdag 26 Mei 1904. 4de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Bij aan huis of franco per post Nederland *bij vooruitbetaling*. f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat**, beiden Den Haag.

Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat**, voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4***, beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:
Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.
Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.- 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50) Zij die f 5 of meer contribueeren of een som in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).
Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.

De ondergeteekende
wonende te *wenscht*
donateur-trice / lid *te worden der Vereeniging* „**Oost en West**" *tegen een jaarlijksche contributie van f*
den 190
Handteekening:
Straat of gracht:

Inhoud van dit nummer.

Irrigatie in Nederlandsch-Indië.

Aan het, door den heer J. W. Post, oud-ingenieur der Staatsspoorwegen op Java, membre associé van het Koloniaal Internationaal Instituut in de vergadering van die instelling te Wiesbaden op den 17den dezer over in hoofde genoemd onderwerp uitgebracht rapport, door den schrijver welwillend ter beschikking onzer redactie gesteld, ontleenen wij, onder dankbetuiging voor die toezending, het volgende:

Na in een korte inleiding er op te hebben gewezen dat irrigatie in Nederlandsch-Indië slechts op Java en Bali op groote schaal wordt toegepast, terwijl ook enkele toepassingen op Sumatra en in de Minahassa worden aangetroffen, gaat de schrijver over tot een beschouwing van de irrigatie op Java, in verband hoofdzakelijk met de cultuur van rijst, die het hoofdvoedsel der bevolking uitmaakt.

Onder irrigatie verstaat men: het vasthouden van het water om dit op gewilde tijdstippen te kunnen aanvoeren; het water op rationeele wijze over de te irrigeeren velden te verdeelen; en het overtollige water na gebruik af te voeren; waarbij dan nog in vele gevallen noodig is de terreinen tegen overstroomingen te beschermen, welke het te velde staand gewas en de velden kunnen vernielen.

In het algemeen heeft irrigatie ten doel: den oogst te waarborgen tegen onregelmatigen regenval; de opbrengst te vermeerderen door den groei van de plant te bevorderen; de cultuur van goede qualiteit rijst mogelijk te maken op terreinen, die niet geirrigeerd slechts minderwaardig product voortbrengen; den zaaitijd, den tijd voor het bewerken der velden en dien voor den oogst onafhankelijk te maken van het invallen van den regentijd, hetgeen een doelmatiger gebruik mogelijk maakt van het water, van de arbeidskrachten en van het ploegvee; en alluviale afzettingen over de velden te verspreiden, waardoor in vele gevallen bemesting achterwege blijft.

Verschillende omstandigheden, als overstrooming, aschregen, muizenplaag, enz. kunnen een ongunstigen invloed op den oogst uitoefenen, doch mislukt de oogst over groote uitgestrektheden, dan is voor die ramp bijna altijd de oorzaak te vinden in de afwezigheid van irrigatie.

De eilanden Java en Madoera beslaan een oppervlakte van ruim 13 millioen hectaren. Hiervan is ongeveer het zesde deel of 2,3 millioen hectaren in cultuur gebracht, waarvan 2,015,000 hectaren voor de rijstcultuur. Van laatstgenoemde oppervlakte worden 1,243,000 hectaren ingenomen door geirrigeerde rijstvelden, 738,000 door velden, afhankelijk van regenval, 34,000 door velden in moerasstreken.

Omtrent de practische resultaten der irrigatie geven een aantal tabellen, die bij het rapport gevoegd zijn uitsluitsel. Wij ontleenen daaraan o. a. het volgende.

De oogst mislukte in het tijdvak 1885—1896 op gemiddeld 3½ pct. der geirrigeerde rijstvelden, 10.1 pct. der niet-geirrigeerde rijstvelden, en 13.7 pct. der moerassige rijstlanden op Java.

Opmerkelijk was, wat deze laatste categorie betrof, dat voor het tijdvak 1891—1896, niettegenstaande op gemiddeld 18.1 pct. dier velden in het soerabajasche de oogst verloren ging, de gemiddelde opbrengst er van, ad 33.7 pikol padi per bouw van 0.7 hectare, in die residentie, het gemiddeld productiecijfer der geirrigeerde velden, ad 29.2 pikol in de overige residentiën van Java, met uitzondering van Rembang en de Vorstenlanden verre overtrof.

Het gemiddeld productie-cijfer der niet geirrigeerde velden wisselt voor het tijdvak 1891—1896 af van 16.6 pikol in het soerabajasche, tot 16.3 pikol in het rembangsche, en 18.9 pikol in de overige residentiën, met uitzondering van de Vorstenlanden.

Gedurende den tijd van 17 jaren in het bagelénsche gedane waarnemingen in 89 desa's brachten verder aan het licht, dat het gemiddeld productiecijfer der geirrigeerde velden dat der tegalvelden met 55 pct. overtrof.

Zooals men weet, of ten minste de meesten onzer lezers zullen weten, wordt de rijst eerst op bibit-velden uitgezaaid, waarna de zaailingen 45 tot 60 dagen later op de velden worden uitgezet, terwijl de oogsttijd van drie tot vier maanden na het uitzetten der plantjes intreedt.

Zoowel in den zaaitijd als voor het uitzetten der plantjes moeten de velden worden bewerkt, waartoe over water moet kunnen worden beschikt, wat zoo men op de regens moest wachten, gesteld al dat deze regelmatig invielen, zou leiden tot een gelijktijdig in cultuur brengen van alle velden, waardoor men arbeidskrachten zou te kort schieten, terwijl bij opvolgende waterverschaffing door irrigatie, de geinteresseerden bij de cultuur elkander onderling hulp kunnen verleenen, waardoor besparing aan arbeidskrachten wordt verkregen en ook meerdere waarborg voor deugdelijke bewerking der velden, dan elders uit vrees b.v. dat de regens na het uitzetten der rijstplantjes plotseling zouden kunnen uitblijven.

De rijst heeft om goed te slagen in verschillende groei-periodes nu eens meer, dan eens minder water noodig. Ook hierin kan slechts door irrigatie worden voorzien.

Gemiddeld wordt voor de rijstcultuur op Java voor het tijdvak noodig om de plant tot haar vollen groei te brengen, een hoeveelheid water noodig geacht van 1.43 liter per seconde en per bouw.

Die hoeveelheid wisselt natuurlijk voor verschillende terreinen en naar gelang van omstandigheden af.

Heeft de rijst ook al behoefte aan water, waarbij van het irrigatiewater nog kan worden gezegd, dat het bevruchtend werkt door de substantiën, die het medevoert en op de velden achterlaat, te veel water op een tijdstip dat de plant daaraan geen behoefte heeft, is ook niet goed en geeft aanleiding tot een bepaalde ziekte in het gewas.

Men weet niet veel meer van wat in het Hindoetijdperk op Java aan irrigatie-werken is tot stand gebracht, maar zooveel is zeker dat men er ook toen zijn aandacht aan wijdde.

De Javaan heeft altijd blijken gegeven van het water partij te kunnen trekken voor den landbouw. Maar de werken, die hij daartoe aanlegde, waren van primitieven aard, zoodat zij aan vernieling bloot stonden, waar ook de gebezigde materialen niet van duurzamen aard waren en hem het technisch inzicht ontbrak, die bij den aanleg van zulke werken behoort voor te zitten. Bovendien gaf het onderhoud aanleiding tot tijdroovenden arbeid, terwijl waterverspilling niet uitbleef.

Geleidelijk kwam men tot het inzicht, dat in dezen toestand verandering moest komen.

De bemoeiingen van het europeesch bestuur dagteekenen reeds uit de tijden der Oost-Indische Compagnie. Van 1750 tot 1780 werden in den omtrek van Batavia twee kanalen gegraven, die hun water ontleenden aan de Tji Liwong en Tji Dani en aanvankelijk ook voor de scheepvaart, nu nog slechts voor de irrigatie, dienen.

Nadat in 1818 de dienst van den Waterstaat in Indië was opgericht, begon het bestuur langzaam aan zijn aandacht aan het irrigatie-vraagstuk te geven. Veel werd in de eerste helft der vorige eeuw daaraan niet ten koste gelegd. De werken werden op inlandsche manier aangelegd in heerendienst en hoofdzakelijk met plaatselijke middelen.

In de tweede helft der 19e eeuw begon men van meer duurzame middelen gebruik te maken en van de toepassing der europeesche techniek. In het tijdperk 1850 tot 1860 valt de aanleg der belangrijke werken van Glapan en Lengkong.

Maar het was toen toch nog een tijd van tasten en voorloopige oplossingen zonder een bepaald plan. Men vergenoegde zich met de voornaamste werken tot stand te brengen en dan zoo langzamerhand de noodig gebleken verbeteringen te maken. Deze stelselloosheid, het gevolg van het gemis der noodige kennis van de gesteldheid van het terrein in het algemeen, gaf dikwerf aanleiding tot kostbare wijzigingen of aanvullingen; de resultaten beantwoordden niet aan de offers, die men ten deze bracht.

Voor de werken in het demaksche werden dan ook in 1873 de noodige voor studiën gemaakt. Het is vooral sedert 1885 dat men dien weg voor goed is ingeslagen.

In 1885 gaf het nieuwe voorschrift voor den dienst der openbare werken aanleiding tot de oprichting van speciale irrigatie-afdeelingen. Men stelde zich voor om in de eerste plaats aandacht te schenken aan de verbetering van gebrekkige irrigatie-kanalen, dan aan de irrigatie van terreinen, afhankelijk van den regenval en gelegen in dichtbevolkte streken, en eindelijk aan de irrigatie van niet-ontgonnen streken, om de overbevolkte streken van het te veel aan monden te ontlasten.

Er valt, zooals uit hetgeen hier vooraf gaat reeds zal zijn gebleken, een onderscheid te maken ten opzichte van de wijzen, waarop de sawahs op Java worden geirrigeerd. Men heeft er nl.:

A. irrigatie-stelsels, die geheel door den waterstaat zijn ontworpen en uitgevoerd.

B. inlandsche irrigatie-stelsels, waarin door den aanleg van permanente werken verbeteringen zijn aangebracht.

C. inlandsche irrigatie-stelsels, die ongeveer 227 hoofdkanalen en 443 inlandsche dammen omvatten.

In beginsel is aangenomen dat het bestuur over de, onder B. en C. genoemde, werken geleidelijk van de handen der bestuursambtenaren in die van het technisch personeel van den waterstaat zal overgaan.

Wat de bronnen aangaat, waaraan de irrigatiestelsels het noodige water ontleenen, valt op te merken, dat daartoe behalve de rivieren vijvers en reservoirs dienen, welke voor dat doel door de inlandsche bevolking expresselijk werden aangelegd.

Als een voorbeeld, hoe zoo'n irrigatie-stelsel A. in elkaar zit, kan een kort overzicht dienen van de werken voor de Tjihea-vallei in de Preanger-regentschappen, waarbij groote moeielijkheden moesten worden overwonnen.

De Tjihea vallei, gelegen tusschen de Tji-Taroem en Tji-Sokan, heeft een oppervlakte van slechts 7850 hectaren, waarvan 5950 irrigabel zijn. Het is dus een stelsel van geringe afmeting, dat men hier aantreft, dat evenwel onze belangstelling wekt door de verscheidenheid en het aantal kunstwerken; er zijn er, met inbegrip van de bruggen, 78 over een totale lengte van 17 kilometers, waarvan de beide uiteinden een verschil in hoogte van 63 meters aanwijzen. Deze werken zijn aangelegd om onontgonnen streken voor den landbouw te winnen.

Daar de vlakte 25 meters hooger ligt dan het bed van de rivier, is men 4½ kilometers stroomopwaarts moeten gaan om den dam voor de prise d'eau in de Tji-Sokan te leggen. Het debiet van deze rivier verschilt van 4 tot 2000 kubieke meters per seconde en bedraagt in den drogen tijd gemiddeld 7 tot 8 kubieke meters per seconde. De prise d'eau heeft twee doorlaten met valdeuren van 1½ meter en het hoofdkanaal is geprofileerd voor een debiet van 8 tot 12 kubieke meters.

Drie tunnels van 404,405 en 126 meters lengte waren noodig om het water in het hoofdkanaal naar den voet van het gebergte te voeren, waar langs het verder zijn weg vervolgt.

Er zijn 82 vallen in het kanaal van 0.8 tot 2 meters hoogte, waarvan de scheidingsmuren in steen zijn opgetrokken met rechthoekige openingen, die door balken kunnen worden afgesloten. Boven deze dammen bevinden zich de prises d'eau voor de secondaire en tertiaire leidingen, voor zooverre deze laatste, die het water over de velden moeten verdeelen, het water rechtstreeks aan het hoofdkanaal onttrekken. Een gedeelte van het kanaal bestaat uit gemetselde waterloopen. Er is er een van 300 meters lengte met 16 meters niveauverschil tusschen de beide uiteinden.

Het hoofdkanaal kruist verscheidene beeken, waarvan de voornaamste door middel van aquaducten worden overgetrokken, terwijl de andere door siphons onder het kanaal door worden geleid. Elders wordt het kanaal zelf door middel van een siphon onder de Tji Pangawaren door geleid.

Tengevolge van de groote terreinbezwaren heeft de aanleg van de Tjihea-werken ongeveer 160 gulden per geirrigeerde hectare gekost, tegenover een gemiddelde van omstreeks 115 gulden per hectare voor nieuwere werken van eenig belang uit den laatsten tijd.

Waterverdeeling, zoowel als onderhoud der werken moeten niet, gelijk dikwerf geschiedde, aan den inlander worden overgelaten, wat ten opzichte van het eerste, aanleiding tot misbruiken kan geven, doch onder toezicht van technisch personeel van den waterstaat gesteld.

Sedert 1888 is het bestuur doordrongen van de noodzakelijkheid om het irrigatie-vraagstuk in zijn geheel onder de oogen te zien. Te dien einde is Java verdeeld in 15 irrigatie-afdeelingen, die elk het stroomgebied van een of meer der belangrijkste rivieren omvat.

In 1892 werd de, sedert 1888 bij wijze van proef bestaande irrigatie-brigade voor het Serajoedal, definitief ingesteld, in 1901 gevolgd door die van de Brantas-rivier, en weldra door die van de Serang, in 1892 bij wijze van proef ingesteld.

Het personeel van het Brantas-district b.v. bestaat uit 1 ingenieur 1e of 2e klasse als chef, 3 ingenieurs 2e of 3e klasse of adspirant-ingenieurs, 11 europeesche conducteurs 1e, 2e of 3e klasse, 30 inlandsche opzichters. De geheele oppervlakte van het Brantas-district beslaat 15630 vierkante kilometers, waarvan 353000 hectaren in cultuur zijn gebracht, w. o. 230000 als sawahs (geirrigeerde rijstvelden), d.i. het een vijfde van het totale aantal hectaren aan sawahs op Java. De bevolking bedraagt 4 millioen zielen d. i. 256 hoofden per vierkanten kilometer tegen 149 in Nederland en 200 in België.

De kosten voor de irrigatie bedragen in dit district jaarlijks ongeveer f 230.000, waarbij dan nog voor het onderhoud over 1 millioen dagtaken in heerendienst kan worden beschikt.

Uit het vorenstaande valt af te leiden dat er op irrigatie-gebied nog veel te doen valt.

«In dit opzicht» merkt de heer Post in zijn slotwoord op «kan gezegd worden, dat men zich gedurende vele jaren wat al te energisch heeft gekant tegen de uitgaven voor irrigatie.... Alles doet veronderstellen dat het vertrouwen der Kamers is teruggekeerd en dat het moederland de jaarlijksche credieten zal verhoogen en weldra Java en de andere eilanden van den archipel toerusten met vele irrigatiewerken, welke noodzakelijk zijn voor de economische ontwikkeling dier landen.»

Met den wensch dat dit zoo moge zijn besluiten wij dit, uitteraard onvolledig overzicht van het hoogst belangwekkend verslag van den rapporteur.

Week-Overzicht.

Het Voorloopig Verslag op het slot der indische rekening van 1900 is verschenen. We ontleenen daaraan het volgende:

Bij hoofdstuk II (middelen en inkomsten in Ned.-Indië) werd gevraagd of door den staat voldoende toezicht wordt uitgeoefend op het beheer der wees- en boedelkamers. De toelichting toch gaf niet den indruk dat althans het beheer der weeskamer op Batavia op lof wegens nauwkeurigheid aanspraak mag doen gelden.

Men vreesde dat de mindere opbrengst der exploitatie van het opiummiddel in eigen beheer, bedragende *f* 361,684, wel voor een goed deel aan den sluikhandel moet worden geweten.

Gevraagd werd of het niet mogelijk is door gestrenge toepassing en zoo noodig door scherpere bepalingen er voor te zorgen dat voor het vervolg de belasting spoediger worde voldaan, meer in het bijzonder op Celebes en Ternate. Als er iets aan te doen is, zal de indische fiscus daar wel voor zorgen, laat men zich dàârover hier maar niet ongerust maken.

Men achtte de sommen, toegelegd aan den heer D. F. W. van Rees en den hem toegevoegden controleur 1e klasse S. de Graaf, wegens het behandelen van aangelegenheden, betreffende verschillende onderdeelen der bestaande agrarische wetgeving, tot een totaal van *f* 19,179,75, buitengewoon hoog. — Wij ook!

Men vreesde dat bij de uitgaven voor reis- en verblijfkosten, alsmede tegemoetkoming aan rijboden langs de Soerabaja- en de Porrongrivier, waarvoor aanvankelijk was uitgetrokken *f* 260,000, verhoogd tot *f* 263,500, welk be-

drag echter nog met *f* 15,187.65½ werd overschreden, een gepaste zuinigheid niet altijd voldoende in het oog is gehouden. — Idem.

De aandacht werd gevestigd op het groote bedrag waarvoor het opium op den staat van restant-ontvangsten en onaangezuiverde vorderingen voorkomt. Wegens pacht was deswege bij het einde van 1900 nog verschuldigd *f* 5,845,999.36, wegens verstrekking van opium aan de pachters *f* 677,841.04½, samen dus ruim 6½ millioen gulden. Bestaat er eenige kans dat deze vorderingen, waarvan jaarlijks slechts een naar verhouding zeer klein gedeelte wordt betaald, mettertijd nog zullen kunnen worden geïnd of zullen zij — evenals met eene dergelijke vordering, ad *f* 318,344.48½, dagteekenende uit 1863, thans geschiedde — na verloop van jaren moeten worden afgeschreven? Of 't tijd werd een eind te maken aan de opiumpacht, die zelfs het geleverde opium schuldig bleef en toch land en volk uitzoog.

Door de opheffing van de Indische Instelling te Delft, ingevolge Raadsbesluit van 25 Juli 1900, heeft de daartoe behoord hebbende ethnographische verzameling voor die gemeente veel van haar belang verloren. Burg. en Weth. stellen nu aan den Raad voor die verzameling voor zoover zij aan de gemeente behoort, van de hand te doen.

Indien de Raad daartoe besluit, dan wordt in overweging gegeven Burg. en Weth. te machtigen de voorwerpen, welke de voormalige Instelling door schenking had verkregen, ter beschikking te stellen van de schenkers, voor zoover dezen nog te vinden zijn en teruggaaf wenschen.

In andere landen zouden gemeenten, we weten niet wat, er voor geven om er een ethnographische verzameling op na te houden van voorwerpen, die betrekking hebben op de koloniën. Hier komt de breng-breng! er bij te pas.

In de den 19en dezer alhier gehouden vergadering van de Vrijzinnig-Democratische Kiesvereeniging kwam o. a. de ontwerp-defensieparagraaf van het werkprogram van den Bond ter sprake.

Deze paragraaf werd goedgekeurd, doch geamendeerd met betrekking op de koloniën overeenkomstig het, daartoe door den heer Dijkman aangegeven, denkbeeld, die eene speciale indische militaire marine wenschte, op den voet van het nederlandsch-indisch leger geschoeid, met vrije passagekosten voor wettige vrouw en kinderen.

Dit denkbeeld werd reeds eenige malen in ons blad aanbevolen, zoodat we niet anders kunnen zeggen dan dat we dit besluit der vergadering toejuichen. Wanneer de vergadering van den Bond nu Zaterdag a. s. het amendement ook nog overneemt, zijn we weer 'n stapje verder.

Den 18den dezer aanvaardde de heer Ch. A. van Ophuysen het hoogleeraarsambt in de faculteit der letteren en wijsbegeerte aan de rijks-universiteit te Leiden met een rede over „Het maleische volksdicht."

Naar aanleiding van de, daarover in de dagbladen verschenen, verslagen moet die rede hoogelijk interessant zijn geweest, maar we zien er geen kans toe om daar in een beknopt overzichtje niet te veel en toch ook niet te weinig van te zeggen. We wenschen dus te volstaan met een enkel citaat: „Worden bij de Westersche volkeren *bloemen* gebezigd om als tolken tusschen geliefden te dienen, de Bataksche jonge lieden en meisjes gebruiken *bladeren*. Hebben *bloemen* voor ons een beteekenis, wellicht reeds eeuwen geleden vastgesteld, maar in geen verband met haar namen, met de *bladeren* is het een ander geval. Op zichzelf hebben ze geen beteekenis, hun naam echter geeft min of meer gewijzigd het bedoelde woord aan, rijmt daarop. Zendt een jongeling aan een meisje de bladeren van de sitarak, hadoengdoeng, sitata, sitangis, podom-podom en pahoe, dan weet zij dat zijn minnebrief luidt:

„Na onze scheiding val ik niet in slaap, dan na eerst geweend te hebben." Sitarak toch rijmt op marsarak (scheiden) hadoengdoeng op doeng (reeds, nà) sitata op hita (wij) sitangis op tangis (weenen) podom-podom op modom (slapen) pahoe op doe (ik). Ook andere voorwerpen kralen, belletjes, enz. doen dikwerf dienst voor een minnebrief."

Gaat 't hier bij de minnebrieven ook zoo toe?

Friezen zijn koppig, wordt beweerd. Nu zullen wel niet alle luitjes uit 't land der straas en maas die eigenschap bezitten, maar Dr. Kielstra schijnt niet tot de uitzonderingen te willen behooren. Waar hij zich in 't *Handelsblad* alle mogelijke moeite getroost om van Kol te overtuigen van diens betreurenswaardige dwaling van den laatsten tijd, acht de heer K. het niet dan billijk om er ook stokpaardjes op na te houden.

Dat bleek ons weer in de vergadering van „Hou en Trouw" van den 16en dezer, waarin de heer K. uiteenzette wat hij onzen plicht in Indië achtte. We zullen 't hier nu niet verder over hebben, daar het artikel van den heer K. in *Onze Eeuw* voorkomende en handelende over de inkrimpingstheorie, t. g. t. in dit blad reeds werd besproken.

Ook nu weder bracht de heer K. op eene desbetreffende vraag tegen de javaansche emigratie op groote schaal de volgende, deels onwaar gebleken, deels absurde argumenten te pas: „De Javanen zijn nu eenmaal zoozeer gehecht aan hun land, dat zij zeer ongaarne emigreeren. Naar Deli worden betrekkelijk slechts zeer weinig koelies geronseld en bekend is de ondervinding in de Ombilin-kolenvelden, waar hooge loonen worden betaald en men niettemin slechts weinig vrije Javanen heeft kunnen krijgen, Nu moge de heer Van Kol in de Kamer hebben voorgesteld om voor emigratie in 't groot 15 millioen uit te trekken, men kan evengoed een daalder voteeren. Ze willen nu eenmaal niet de Javaantjes".

We zouden ook op dit stokpaardje van den heer K. niet terugkomen, daar bij de bespreking van het bedoelde *Eeuw*-artikel ook reeds gewezen werd op het zonderling Oembilin-argument. Alsof de geringe animo van den javaanschen *landbouwer* om in de *mijnen* op Sumatra te gaan werken als maatstaf kan worden aangelegd voor zijn lust om zich elders als landbouwer te vestigen, mits hij wete dat 't hem daar goed gaat!

Sedert is echter het rapport van onzen consul te Penang bekend geworden, dat den heer K. toch ook wel onder de oogen zal zijn gekomen.

De heer J. J. Hulskamp schreef dan o. a. het volgende: „Opmerkenswaardig is, dat in de laatste 5 jaren, tal van Javanen en Banjereezen zich als onafhankelijke kolonisten in het schiereiland Malakka gevestigd hebben. Eene groote nederzetting bevindt zich thans ten zuiden der Perak-rivier, waar ruim 1000 zoodanige kolonisten leven. De vraag naar land is in de laatste maanden zoodanig toegenomen, dat het met de uitgifte belaste kantoor al het werk bijna niet kan afdoen en de district-officier van Lower-Perak zich genoodzaakt zag javaansche en banjereesche tolken en schrijvers in dienst te nemen."

't Is waar dat de heer H. mededeelt dat onze inlanders na korter of langer tijd met hun spaarpenningen naar het vaderland terugkeeren, maar 't is zeer de vraag, of indien de toestand zich daar geconsolideerd heeft tot 't bestaan van een Klein Java, zulks nog wel 't geval zal zijn.

Het *Vaderland* is over het, nieuw op te richten landbouwdepartement goed te spreken. Doch evenals de *Nieuwe* meende dat het ontwerp niet ver genoeg ging door landbouwcrediet en agrarische wetgeving niet onder het nieuwe dak te brengen, oordeelt men in de Parkstraat, dat irrigatie 'n zaak is, waar 't nieuwe departement mee te maken moet hebben:

„Daardoor zullen dan de departementen van binnenlandsch bestuur en van burgerlijke openbare werken ontlast worden van een deel waarvan zij geen verstand hebben en de ingenieurs, die de werken als ambtenaren der B. O. W. zullen blijven aanleggen, zullen aan de voorlichting van het departement van landbouw te danken hebben, dat het gebazel over slibbezwaar en schraal irrigatiewater eerst langs deskundige landbouwkundige ooren gaat, voor het aan de groote klok wordt gehangen.

Om het practisch nut voor Java's irrigatiezaak, wanneer het departement van landbouw zich die aantrekt, zou men reeds alleen tot een departement van landbouw kunnen besluiten."

Moet het landbouw-departement dan ook soms voor het onderhoud der irrigatie-werken zorgen benevens voor de uitvoering der waterverdeeling? Zou, door toevoeging van landbouw-technische adviseurs aan de chefs der irrigatie-afdeelingen het bezwaar van het blad niet ondervangen worden?

Origineel en spijkers met koppen slaande is wat het blad over de *parentah aloes* in het midden brengt:

„Indertijd beweerde men in Indië dat ieder Europeaan daar meesprak en verstand meende te hebben van paarden, en den waterstaat; maar erger was het, dat elk ambtenaar van binnenlandsch bestuur, europeesch of inlandsch, officieel verstand moest hebben van landbouwzaken, er ten minste zooveel dagelijksche officieele bemoeienis mee heeft, alsof hij krachtens zijn opleiding er verstand van had. Welnu, niet de printah aloes, de zachte dwang is voor den inlander het hatelijkst, maar wel de kant, vanwaar de zachte dwang komt in landbouwzaken: van een volkomen ondeskundig korps. En de beste onder de ambtenaren B. B. voelen dit zeer goed. Dit groote bezwaar voor den inlander te verbeteren is voor ons de ideëele zijde van het nieuwe Instituut: het technische, deskundige landbouwdepartement."

Oost-Indische berichten.

Drukpers-reglement. Het *Bat. Nieuwsblad* bericht dat de directeur van justitie bezig is aan een ontwerp tot herziening van het drukpers-reglement, in afwachting van de invoering van het nieuwe strafwetboek voor Europeanen, waarop in de eerste jaren vermoedelijk geen uitzicht is.

De bestorming van Badag. Zooals reeds bekend is werd den 4en April de door de Gajoeërs zwaar versterkte benting van kampong Badag stormenderhand genomen. Aan de *Deli Ct.* ontleenen wij nog de mededeeling dat wij 16 gevangenen hebben gemaakt, terwijl 122 dooden en 46 gewonden in onze handen bleven.

Onder de hoofden werden de beide oudste Radja's Boekit herkend.

Onzerzijds zijn gesneuveld 5 minderen, waarbij de sergeant van der Maele. Onbeduidend gewond de luitenants Watrin en Christoffel en de sergeant Ruiter en Dorst.

Deze doen echter dienst en voorts 22 minderen, waarvan een levensgevaarlijk.

De kampongs Batjang, Leube, Tangor, Perteq en Pending en een gedeelte der bevolking van Boekit en Kota Lintang meldden zich bij den colonnecommandant van Daalen.

Dit bericht spreekt voor zich zelf. Het beteekent de volledige zegepraal onzer troepen over de Gajoe Loeös.

Vooral dient vermelding dat de beide radja's Boekit, zijnde de ontwerpers en leiders van het verzet, zijn omgekomen, waarmede dus vermoedelijk het geheele verzet gebroken en te niet gedaan is.

Als gevolg van dit sneuvelen is ook te beschouwen het feit dat de diverse hoofden van kampong-complexen hunne onderwerping zijn komen aanbieden. Alles wijst er op dat zich het laatste verzet in deze zwaar versterkte positie had saamgetrokken.

Opvoer van verbandstoffen. Bij den geneeskundigen dienst is telegrafisch het verzoek ontvangen om onverwijld verbandmiddelen te willen zenden naar de Gajoe Loeös voor de gewonden. Uit de cijfers bleek reeds dat de vermeestering van de stelling niet dan na zwaar en hardnekkig gevecht heeft kunnen plaats grijpen.

De soerabajasche Hulpbank. Het *Soer. Hbl.* meldt dat de soerabajasche Hulpbank voor ruim twintig duizend gulden is opgelicht.

Eenige maanden geleden werden preciosa's tot een bedrag van f 22900 in pand gegeven, na gekeurd te zijn door het bestuurslid der bank, den heer Jasper. Toen de rente onbetaald bleef en de inbrengers niet te bereiken waren, kreeg men achterdocht. Thans is ontdekt dat de juweelen valsch zijn. De schadepost zal moeten worden afgeschreven uit het reservefonds, dat toevallig zijn maximum bereikt heeft, namelijk f 30000. De soliditeit der bank is om deze reden niet geschokt.

Het Boeren Comite te Bandoeng, dat het zoo schitterend afgelegd heeft en van welks jaarverslag in de indische pers geen stuk heel is gebleven, heeft zich middels het residentiekantoor toch nog eens per circulaire tot de ingezetenen dezer plaats gewend om geld voor Bothma en consorten in te zamelen. Op deze lijst is hier begrijpelijkerwijze voor geen cent geteekend. Zooals voorspeld is door het *Bat. Nbl.*

Een excursie van uit Taroetoeng. Onder dagteekening van 6 April jl. werd aan de *Pad.* uit Taroetoeng medegedeeld; dat er eindelijk weer eens voor de militairen, gelegerd in het stille Taroetoeng en in het nog doodscher Lagoe Boti, een verandering komt. Heden vertrok van uit Taroetoeng een detachement militairen, allen in marschtenue, ter sterkte van 1 kapitein-commandant (H. J. Hillebrandt), 1 luitenant (tweede luitenant H. Scheurleer), 3 europesche, 2 inlandsche onderofficieren, benevens 50 mindere militairen, waaraan toegevoegd de officier van gezondheid tweede klasse J. S. Hollander met 1 ziekenverpleger, naar Lagoe Boti uitgeleide gedaan door de garnizoens kapel. De resident van Tapanoeli, die de colonne zal vergezellen, had zich reeds den 5en t. v. naar Lagoe Boti begeven. Op laatstgenoemde plaats zal zich nog een detachement van 1 officier en 15 minderen van het garnizoen aldaar, bij bovenvermelde colonne voegen en gezamenlijk zal dan een excursie gemaakt worden naar Manik Manoek aan het Tobameer. De bewoners dier streken, onafhankelijk van het gouvernement, hebben namelijk uit naburige, op gouvernements gebied gelegen, kampong kinderen geroofd en deze smakelijk opgepeuzeld. De hun daarvoor opgelegde geldboete is niet betaald geworden en ook is geen gevolg gegeven aan een door den controleur gedane oproeping om voor hem te verschijnen en rekenschap af te leggen over hun gepleegde euveldaden. Er zit dus niets anders op dan de heeren menscheneters zelf te gaan opzoeken en zoo noodig een flinke tuchtiging toe te dienen, ofschoon schrijver wel gelooft dat de spaanders niet talrijk zullen zijn, welke zullen vliegen.

Tosari-Telogosarie. Men weet dat sedert Mei jl. de beide berghotels te Tosari en Telogosarie zijn gekomen in één naamlooze vennootschap, waarvan directeur-geneesheer is dr. van Barmen het Loo.

Hoewel het klimaat gezond en de geneesheer-directeur jong en krachtig van gestel is, schijnen beide elkander toch niet best te verdragen. Er zijn daar nu reeds veranderingen op til. Dr. van Barmen het Loo, zoo luidt het verhaal, is zoo ziek dat hij naar Djokja moet worden getransporteerd en dan naar Europa zal vertrekken om wellicht nimmer in Ned. Indië terug te keeren.

Inmiddels wordt een geneesheer-directeur gezocht, die de betrekking wil overnemen. Tijdelijk heeft dr. van Nes van Pasoeroean die taak op zich genomen.

Of het vertrek van dr. Barmen het Loo nu wel zoo dringend noodig is van wege zijn gezondheid is een open vraag. Wellicht gelden hier nog andere redenen die zwaarder wegen. Dat hij verstandig handelt, is vrij zeker.

De subsidie is voor het etablissement een levenskwestie en die zal behouden blijven, zegt de *Soer. Ct.*

Verdeeling van bevloeiingswater. De Gouverneur-Generaal het noodig achtende de publicatie van 21 December 1854 (Staatsblad no. 95) te wijzigen, straf te bedreigen tegen overtredingen van door de hoofden van gewestelijk bestuur vastgestelde of nader vast te stellen regelingen op het gebruik en de verdeeling van het water uit water- en uit bevloeiingswerken van openbaar nut en om tevens aan de met de uitvoering of het beheer van die werken belaste ambtenaren en beambten van den waterstaat en de burgerlijke openbare werken de bevoegdheid toe te kennen tot opsporing van bedoelde overtredingen en van genoemde publicatie, heeft een keur vastgesteld tegen het beschadigen van water- en van bevloeiingswerken van openbaar nut, waarbij alle beschadigingen zijn verboden, terwijl overtredingen gestraft worden met een geldboete van een tot zestig gulden.

Tot het opsporen der overtredingen, bedoeld in artikel twee dezer ordonnantie en van overtredingen van het verbod in artikel 1 der publicatie van 21 December 1854 (Staatsblad no. 95) zijn mede bevoegd:

De ambtenaren van den waterstaat en de burgerlijke openbare werken, belast met de uitvoering of het beheer van water- en van bevloeiingswerken van openbaar nut, ieder binnen zijn ressort, zoomede het hun voor de uitoefening dier taak toegevoegd europeesch en inlandsch personeel.

De Directeur van O. E. en N. heeft tijdens zijn bezoek aan de tentoonstelling te Semarang op het erf van de kaboepaten vele goederen en voorwerpen aangekocht voor de vereeniging Oost en West.

Ook vele andere bezoekers deden inkoopen en zullen de eigenaren daardoor goede zaken gemaakt hebben, schrijft de *Sem. Ct.*

Vacantiekolonies. Blijkens het tweede jaarverslag van de vereeniging „Vacantiekolonies in West-Java" neemt het aantal contribueerende leden van die vereeniging voortdurend af. Het is van 616 tot 212 gedaald en in verband daarmede verminderden de bijdragen van f 299.10 per maand tot f 183.80.

Aan jaar-contributies werden verder nog f 213 ontvangen en ten slotte nog belangrijke giften in natura. Bij een beroep op de milddadigheid der ingezetenen ten voordeele van een permanent kinder-sanatorium werd slechts f 2500 bijeengekregen, terwijl minsten f 10.000 noodig is, van dat plan komt dus voorloopig nog niets. Uitgezonden werden verleden jaar 80 kinderen uit Batavia, 10 uit Buitenzorg en 2 van Tasikmalaja, moeielijk was het geleiders voor de kolonie te vinden; bij de onderwijzers bestond er niet veel animo voor, wat den bestuurderen schijnt te verbazen. Daar de vereeniging, door gebrek aan middelen niet op den ingeslagen weg kan voortgaan, zal dit jaar alleen steun worden verleend aan onderwijzers of andere geschikte personen, die de vorming en begeleiding van een kolonie op zich nemen willen.

Kapitein M. J. J. B. H. Campioni. „Wat baat het berekeningen te maken voor de toekomst; één greep des doods en de meest hoopvolle verwachtingen zijn vernietigd."

Zoo ving de kolonel Grevers aan bij de geopende groeve, waarin heden morgen het stoffelijk overschot werd bijgezet van den aan zijn in Seunagan bekomen wonden overleden kapitein Campioni.

Campioni behoorde tot die mannen, die geen bevrediging kunnen vinden in de naastbij liggende plichtjes van hun beroep; hij was een man die werk zocht en gewerkt heeft, zoolang het dag was; die alle hem geschonken gaven en krachten tot op het uiterste gespannen heeft aangewend bij de uitvoering van de hem opgedragen taak; een man die zonder falen het woord heeft betracht:

„Wat uw hand vindt om te doen doet dat uit al uw macht!"

En daarom was hij een man die ver boven de middelmaat uitstak. En wie hem goed kende, voelde dat als een door niets te schokken krachtige overtuiging.

Moedig als niet velen, beleidvol en volhardend als weinigen werd zijn veerkracht en werklust door niemand overtroffen.

Aan die gaven paarde hij een scherp verstand en helder oordeel, zoodat men met recht de grootste verwachtingen van hem koesteren mocht.

Zijn heengaan is een verlies voor ons leger en niet minder voor de Atjehzaak, die zijn onverdeelde toewijding had.

Wat dit sterven voor zijn weduwe beteekent, het werd ons aan de groeve in roerende woorden herinnerd en zeker daar wordt het zwaarste leed geleden.

Maar toch mag hier ook de kameraad herdacht de trouwe en riddelijke vriend.

Beter dan met dit woord van generaal van Heutsz kan men het niet zeggen.

In hooge mate loyaal, ja van een ridderlijkheid, die aan het uitsterven schijnt, was hij roerend trouw voor zijn vrienden. Wellicht rekende hij er niet velen tot de zoodanigen, maar wie zijn vriendschap hadden, konden er op bouwen als op een rots.

En als dienaar van den lande èn als krijgsmakker én vriend mag ook van hem getuigd wat eens van een van Nederland's grootste zonen werd gezegd: „Hij was een man van grooten bedrijve, arbeidzaamheid en beleid; ja singulier in alles."

Nijverheids-vergadering. De assistent-resident van Pati verzoekt de *Loc.* nog het volgende omtrent het door hem ter vergadering in het belang zijner afdeeling ter tafel gebrachte mede te deelen.

Ten behoeve der zeevisscherij aan de noordkust van Djoeana en Tajoe is voorgesteld, òf kostelooze afstand van hout voor prauwaanmaak òf, wat later besloten is, voorschot te verstrekken aan de visschers. Daarmede moet dan ook gepaard gaan het oprichten van vischhallen of vischmarkten te Joana en Tajoe en andere in plaatsen langs de kusten van de strandafdeelingen. Voorts is voor Pati gevraagd verbeterde buffelmolens voor de suikerrietcultuur der inlandsche bevolking in de districten, waar geen europeesche suikerindustrie bestaat en de aandacht gevestigd op den vrij belangrijken handel in inl. suiker in die streken. De inlandsche markt zou daarmede zeer gebaat zijn en het artikel later ook misschien een artikel van export kunnen worden. Voorts bestreed de assistent-resident, den heer Bley in zijn meening dat de inlandsche rietvelden vol sereh of andere ziekte zouden zijn en een bron van infectie voor de europeesche suikerrietcultuur zouden of kunnen worden door het feit aan te halen dat een suikeronderneming datzelfde riet inkoopt voor haar fabriek.

Verder is de aandacht gevestigd op de minjak klènteng of kapokolie, die in Pati vooral veel gewonnen wordt, maar met zulke primitieve toestellen, dat op dat gebied veel te doen valt. Dat de bevolking daar zin voor heeft, blijkt uit de omstandigheid dat zij in de bedoelde streek dag en nacht daarmede bezig is. Betere toestellen, zoo mogelijk van europeesch maaksel, zijn dus zeer gewenscht.

Tramwegen in de Preanger. Naar men de *Preangerbode* bericht, bestaan er plannen tot het aanleggen van een spoor van Tjiandjoer langs de onderdistricten Tjibeagoeng Tjikalong en Mande, die in aansluiting ... komen bij de halte Pleret met de lijn Padalarang—Krawang. De bedoeling van dezen nieuwen aanleg is den Tjiandjoerreezen de gelegenheid te verschaffen alzoo ook in korteren tijd Batavia te kunnen bereiken.

Brand te Pladjoe. Te Bandoeng is het bericht ontvangen dat den 18en April te Pladjoe (Palembang) vier tanks, gevuld met creosine en petroleum, in de lucht zijn gevlogen.

De brand duurde voort tot den volgenden mogen.

Vrouwen en kinderen vluchtten op de schepen; inlanders vluchtten de rimboe in.

Een boormeester, een assistent-scheikundige, twee inlanders en vier Chineezen zijn gedood.

Semarang. De stadsgeneesheer de Vogel heeft zijn betrekking onder de nieuwe voorwaarden slechts onder protest aangenomen. De tweede stadsgeneesheer Wilkens neemt de voorwaarden niet aan, doch vraagt geen ontslag met het oog op de contributies voor het weduwen en weezenfonds. Volgens een der artikelen der nieuwe voorwaarden toch mogen eervol ontslagenen wel, zij die ontslag vragen niet verder aan het fonds deelnemen.

Ziekte in de padie. Volgens te Semarang van de assistent-resident van Pati ontvangen bericht zijn door beloekbambang-, soendep- en lodohziekten ruim 1853 bouw padie-aanplantingen aangetast in de districten Pati Tjen... kalsewoe en Djoewana. Niet alleen in de afdeelingen Demak en Pati wordt de padieaanplant door ziekten aangetast, maar ook in het Kendalsche komen ze voor. In de desa Bring... 2 palen van het onderdistrict Toegoe gelegen, zijn groote uitgestrektheden van die aanplantingen door veldmuizen vernield, terwijl in de desa Ngalian de òmô mentèk werd geconstateerd. Op de omliggende plaatsen daarentegen staat het gewas prachtig en zal de bevolking met ultimo dezer reeds een aanvang maken met het snijden, schrijft *de Locomotief*.

Valsche koeliepassen. De raad van Justitie sprak heden den beklaagde Hornung, beschuldigd van het gebruik van valsche koeliepassen, vrij en gelastte zijn onmiddellijke invrijheidstelling.

De vrijspraak is gegrond op de onbetrouwbaarheid der voornaamste getuigen, van Spall en Soemawidjojo.

Tot Commandant van de Militrailleurcompagnie is benoemd de kapitein G. J. Velds, in de plaats van den kapitein E. den Dooren de Jong, die overgeplaatst is bij den generalen staf. Men is te Meester-Cornelis druk in de weer de nieuwe kazerne voor de mitrailleur-compagnie spoedig in orde te hebben.

Petroleum in Medan? Op het erf van den heer Van Langen, op den Kesawan, heeft zich op een morgen een eigenaardig geval voorgedaan.

's-Morgens vroeg werd zooals gewoonlijk de mandibak gevuld uit den put op het erf. Als altijd was het water prachtig helder.

Een half uur later, toen een bediende water wilde scheppen om rijst te wasschen, haalde zij echter tot haar niet geringe verbazing in plaats van water ruwe petroleum op. De heer van Langen, wien het geval aanstonds werd medegedeeld, liet verder scheppen en voortdurend kwam maar een vettige teerachtige, dun vloeibare, naar petroleum ruikende massa die blijkbaar in vrij dikke laag op het water dreef, naar boven. Een groote ton was in een oogenblik met de vloeistof gevuld.

Wat de oorzaak van dit verschijnsel is, valt voorloopig niet te zeggen; een nader onderzoek zal dit aan het licht moeten brengen schrijft de *Sum. Post*.

De staat van zaken in de Kapoeas toont weinig, wat ons met goede hoop voor een spoedige afdoening vervult. Het is derhalve zeer te wenschen dat meer kracht ontwikkeld wordt. Met de thans te velde zijnde macht zal het waarschijnlijk niet mogelijk zijn de oproerige elementen afdoende te bestrijden. Had men overal wegen, velden en kampongs dan had de zaak geen bezwaar. Maar in dat oerwoud, dat lastige schuilplaatsen in zoo groote menigte aanbiedt, is het vreeslijk, lastig den vijand die overal en nergens te huis is, na te zetten. Wildernissen en duisternis zijn de dekking, waarvan de vijand een doelmatig gebruik maakt. De hier aangebrachte, licht gewonde inlandsche fuselier werd dan ook bij nachtelijk donker, te Kwatan, door een kogel geraakt zoo lezen wij in *het Bandj. Nbl.*

Nachtelijke oefening. Door de bataljons van Weltevreden en Meester-Cornelis zijn nu ook nachtelijke oefeningen gehouden tot het bezetten der forten, waartoe de garnizoenen gealarmeerd werden.

Uit de Bataklanden. In de maand Januari jl. werd het bestuur van Tapanoeli door den gouverneur van Sumatra's Westkust gemachtigd om de bataksche landschappen Mardin, Boetar—Boetar en Si Regar, gelegen op het schiereiland Si Gaol aan het Tobameer, wegens het vermoorden van een gouvernements-onderdaan en het plegen van zeeroof gepaard met moord binnen het rechtstreeksch gouvernements-gebied een boete en een vergoeding op te leggen.

Aangezien binnen den gestelden termijn geen betaling plaats had, werd besloten een excursie naar genoemde landschappen te ondernemen, daarvan zou tevens een tocht naar het landschap Si Manindo (schiereiland Samosir) worden verbonden tot onderzoek van door het hoofd van Dolok Sariboe (Tip... loengoen) tegen genoemd landschap ingebrachte klachten.

Aan een terzake van die excursie van den gouverneur van Sumatra's Westkust onder dagteekening van 20 dezer ontvangen telegram wordt thans in de *Jav. Ct.* van heden het volgende ontleend:

Volgens een den 20en dezer uit Taroetoeng verzonden telegram van den resident van Tapanoeli was deze den vorigen dag te Balige teruggekeerd. De aan Mardin, Boetar—Boetar en Si Regar op Si Gaol opgelegde vergoeding en boete, totaal 1300 spaansche matten, waren door de schuldige landschappen geheel betaald; de hoofden drongen hierbij ernstig aan op direct gouvernementsbestuur.

Den 10en dezer werd via Grontoeng, Si Tomoele en Ambarita gestoomd naar Si Manindo (Manindong) en aldaar den 13 aangekomen. De tegen dit landschap ingebrachte klachten bleken geheel ongegrond.

Van de gelegenheid werd door den resident gebruik gemaakt om Samosir van af Lontoeg tot Poesoek Boekit te pacificeeren, het bleek de wensch van alle hoofden om onder direct gouvernements-bestuur te komen, mits hun gebied wordt gebracht onder de Westkust. De troepen zouden den 21en naar hun garnizoen terugkeeren.

De brigadeoefening welke onlangs op het terrein ten oosten van Mr. Cornelis en Salemba plaats had, gaf ampele stof tot bespreking, omdat bij deze manoeuvre wederom ten duidelijkste bleek, welke gebreken er aan dergelijke vredesoefeningen aankleven en hoe de leiding er voortdurend op bedacht moet zijn deze euvelen tot zoo gering mogelijke afmetingen terug te brengen.

Het algemeen denkbeeld dat aan deze oefening ten grondslag lag, was:

Een oostelijke partij is na een reeks van voor haar gunstig verloopende gevechten doorgedrongen tot Klender (± 4 KM. ten oosten van Meester Cornelis). Een westelijke

partij is teruggeslagen en bevindt zich thans met haar hoofdmacht ten noord-westen van Weltevreden. De commandant der oostelijke partij besluit in den vroegen morgen een verkenning in westelijke en noord-westelijke richting te doen maken en draagt daartoe aan den commandant van een detachement ter sterkte van één bataillon infanterie, een afdeeling militaire wielrijders, een peloton cavalerie en een veldbatterij van vier stukken benevens hulpdiensten op, om in westelijke richting voort te rukken, mogelijk oprukkende troepen der tegenpartij terug te werpen, als het kon tot over de Tjiliwong en de overgangen over deze rivier te bezetten.

De westelijke partij, van haar kant, had op dienzelfden morgen een detachement ter sterkte van twee bataillons infanterie, 3 pelotons cavalerie, een veldbatterij van vier stukken en hulpdiensten, in oostelijke richting afgezonden om eens te gaan verkennen, waar de oostelijke partij was gebleven en om de bruggen over de Tjiliwong te bezetten en vast te houden.

Commandant van de oostelijke partij was de majoor der infanterie J. H. Hartmann, de commandant van de westelijke partij was de majoor der infanterie A. L. Status Muller, terwijl de leiding van het geheel berustte in handen van den kolonel afdeelingscommandant J. W. Stoutjesdijk.

Voor de oorlogstoestand intrad bevonden zich de hoofdmachten der beide partijen op ongeveer 2000 meter van elkander. Deze afstand is veel te kort, want zoodra de oefening begint, zitten de verkennende afdeelingen in zulk een geval al dadelijk op elkander en komt er van een behoorlijken verkenningsdienst feitelijk niets terecht, omdat de voor dien dienst aangewezen afdeelingen elkander slechts zeer plaatselijk vasthouden en van af het begin van de oefening — welk tijdstip door de verkenningen welke daarin moeten worden uitgevoerd van zulk een groot belang is voor de partijcommandanten — gedeeltelijk neutraliseeren.

Zoo gebeurde het ook hier. Nauwelijks was de staat van rust opgeheven of de beide verkennende detachementen der twee partijen zaten elkander in de haren.

Van de oostelijke partij waren de wielrijders met den verkenningsdienst in het westen belast en, zooals reeds gemeld werd, nauwelijks hadden de wielrijders-patrouilles hun opdrachten gekregen en was de cavalerie van de westelijke partij in beweging gesteld of de voeling werd verkregen en feitelijk konden de beide verkenningsafdeelingen niet meer van elkander los komen. Zoo iets ziet men nu bij bijna alle manoeuvres voorkomen en hierdoor gaat in de eerste plaats alles verloren, wat ook maar eenigszins de practijk nabij komt en de verkenners zelf kunnen weinig leerzaams uit deze schijngevechtshandelingen putten.

Eindelijk was het echter aan eenige zelfstandig uitgezonden kleine verkenningspatrouilles van de oostelijke partij gelukt om eenige gegevens te verkrijgen, omtrent de sterkte en de marschrichting van den tegenstander, alsmede van de plaats waar diens gros zich ophield.

De gevolgtrekking, die de commandant der oostelijke partij uit deze gegevens trok, was dat hij verstandig zou handelen door een verdedigende stelling in te nemen, aangezien hij, behalve in front, door een zeer aanzienlijke troepenmacht op zijn flank en op zijn terugtochtslijn werd bedreigd. Veel viel er niet in te brengen tegen deze redeneering, omdat zij gebaseerd was op een natuurlijk uitvloeisel van de omstandigheden. De leider greep nu echter in en kondigde den partij-commandant aan dat hij voor zijn terugtochtsweg niet bezorgd behoefde te wezen, aangezien hij op zijn linkervleugel voldoende was beschermd. Hierin vond toen de partijcommandant — die van deze omstandigheid eigenlijk reeds op de hoogte gesteld had moeten worden vóór hij afmarcheerde — aanleiding zijn plan te wijzigen en, voortrukkend door het bedekte terrein, den tegenstander aan te vallen in diens flank en zoo mogelijk achter de Tjiliwong te werpen.

De commandant der westelijke partij had voor zichzelf een dergelijke, even logische conclusie getrokken als zijn tegenstander. Ook hier was het denkbeeld gerezen: met de hoofdmacht oprukken door het bedekte terrein en met een kleiner gedeelte stelling nemen om 's vijands uitbreken te voorkomen.

De beide hoofdmachten stieten dus in het bedekte terrein op elkander en aangezien de westelijke partij sterker was, werd de oostelijke tot den terugtocht verplicht en werd deze in werkelijk zeer goede orde volbracht.

Bij deze oefening was voor den commandant der oostelijke partij geen aangename, noch gemakkelijke taak weggelegd. Persoonlijk vrijwel onbekend in het zeer bedekte en moeilijke manoeuvreterrein vol doodloopende wegen en diepe moddersawah's had hij bovendien een bataillon onder zijn bevelen, waarbij geen enkele kapitein was ingedeeld. Een luitenant was feitelijk bataillons-commandant, terwijl twee der compagnies-commandanten samen juist vier maanden dienst als officier hadden. Het gevolg was dat de partijcommandant meer aandacht aan de détail-uitvoering van zijn bevelen moest schenken dan dienstig was voor den goeden gang van zaken. De partijcommandanten moeten een ontvangen blik over het geheel kunnen behouden.

Zaak Bosman. Den 27en April begon de raad van Justitie met de behandeling der zaak van A. W. Bosman, chef der exploitatie van de Solosche Tramwegmij. beschuldigd f 13687.48 ten nadeele van genoemde maatschappij verduisterd en ten eigen bate aangewend te hebben. Er zijn 31 getuigen te hooren. Beklaagde erkent een tekort van f 11400 te hebben gehad, doch ontkent het geld te hebben verduisterd.

Gezondheidstoestand enz. De *Java Ct.* bevat mededeelingen nopens den gezondheidstoestand, de weersgesteldheid, den landbouw enz. in het gouvernement van Sumatra's Westkust over de maand Januari 1904. Het *Bat. Nbl.* stipt daaruit het volgende aan:

In de Padangsche Benedenlanden en Bovenlanden kwamen gevallen van buikloop voor. In Ajer-Hadjie en Tapan (Painan) werden waterpokken en mazelen onder de kinderen geconstateerd, waaraan te Tapan vele kinderen stierven. In de onderafdeelingen Groot- en Klein-Mandheling (Tapanoeli) kwam behalve koortsen, vrij veel gevallen van buikziekte, keelontsteking en kinkhoest voor.

In eenige larassen der onderafdeeling Pajakoemboeh kwamen onder de paarden enkele gevallen van keellijden voor. In de afdeeling Padang Lawas stierven 13 paarden aan surra, terwijl te Pargaroetan (Angkola) 5 dieren als verdacht aan die ziekte te lijden werden afgezonderd.

In de padangsche Benedenlanden was de stand van de padie over het algemeen goed: hier en daar werd zij reeds geoogst. In de padangsche Bovenlanden werd met de werkzaamheden op de sawahs begonnen. In Batipoe en 10 Kota's werden eenige sawahs door bandjirs onder water gezet en de aanplant vernield. Voedingsmiddelen waren, behalve in enkele negorijen der padangsche Bovenlanden, zoomede in sommige deelen der afdeeling Padang Lawas, overal in voldoende mate voorhanden.

De reorganisatie van den dienst der Militaire Administratie, waarover wij vroeger een en ander mededeelden, heeft haar beslag gekregen en zal spoedig worden afgekondigd. De nieuwe formatie der militaire administratie en der militaire paardenartsen is goedgekeurd.

De paardenarts Hoogkamer krijgt den titel van majoor.

Leidsche Zeevaartschool. De werving van indische jongens voor de leidsche zeevaartschool is niet geslaagd. Er waren genoeg liefhebbers, doch dezen werden wegens de strenge keuringsvoorschriften afgewezen.

Roomsch-Katholiek weeshuis te Semarang. Naar de *Semarang Courant* mededeelt heeft de Gouverneur-Generaal zich niet kunnen vereenigen met het gunstig advies van den resident van Semarang op het request ingediend door het bestuur van het Roomsch-Katholiek weeshuis aldaar, waarbij dit terugkomt op 't afgeslagen verzoek om een renteloos voorschot van f 50000 ten behoeve van de verbouwing van genoemd gesticht.

Volgens raming der B. O. W. zouden de verbouwingskosten op circa f 100.000 gesteld moeten worden om aan redelijke eischen te kunnen voldoen. Daar nu het weeshuis uit de in 1903 gehouden loterij reeds een bate van plm. f 70.000 getrokken heeft, geeft de Gouverneur-Generaal er de voorkeur aan, boven een toe te kennen voorschot, om aan het weeshuis een vierde aandeel toe te kennen van de in dit jaar toe te stane loterij van f 500.000. Deze zal het gesticht een zuivere bate van plm. f 30.0000 opleveren. Zoodoende is het R. K. Weeshuis wel niet direct aan contanten geholpen, maar 't zal het bestuur niet moeilijk vallen, om in verband met de van Regeeringswege gedane toezegging, al dadelijk de noodige gelden op te nemen.

Een beweging tegen de sarong en kabaja. Te Koeala Loempoer op het schiereiland Malakka heeft men een Chineesche literaire en debatingclub. In een stormachtige vergadering, onlangs gehouden, werd de volgende motie aangenomen. „De literaire en debatingclub van Koeala Loempoer kan zich niet vereenigen met de kleederdracht der (Chineesche) dames in de Straits." Een zekere heer Tsjon Tay betoogde in een gloeiende philippica dat de kabaja een ongracieus ding en de sarong een onbehoorlijk kleedingstuk was. Daar was maar een kleederdracht die de Chineesche vrouw sierde n.l. de nationale. Enkelen die schuchter opmerkten dat de gewraakte kleedingstukken toch nog niet zoo onaardig stonden, dit voor hadden dat zij bijzonder praktisch waren en, last not least, met gratie door de Engelsche dames werden gedragen, werden totaal overstemd door de tegenstanders.

Bibliothecaris bij het Departement van Oorlog. Het *Bat. Nieuwsblad* zegt, dat aan het nieuwe besluit onlangs in de *Javasche Courant* afgekondigd, strekkende tot openstelling der betrekking van bibliothecaris bij het departement van oorlog ook voor dames, niet vreemd is de aanbeveling van zeer hooge zijde van zekere dame.

De directeur van onderwijs, eeredienst en nijverheid, Mr. J. H. Abendanon, wordt van zijne reis langs de noordkust van Java te Batavia terug verwacht, om daarna weder naar Serang te vertrekken ter voltooiing zijner opdracht in het belang der inlandsche nijverheid.

Handelsvereeniging Soerabaja. In het *Soerab. Handelsblad* vinden wij de volgende algemeene beschouwingen, ontleend aan het verslag van de Handelsvereeniging te Soerabaja over 1903. „Onze taak wederom opvattend, een overzicht te geven van den handel, vervullen wij die met te meer genoegen, omdat wij thans in staat zijn, op eene belangrijke verbetering in den algemeenen toestand te wijzen. In tegenstelling met dien gedurende de beide onmiddellijk voorafgaande jaren, is die bepaald gunstig te noemen, en laten de vooruitzichten in de naaste toekomst zich niet onbemoedigend aanzien. Wij willen daarmede geenszins beweren dat de schade, in de jaren 1901 en 1902 geleden, reeds geheel hersteld zou zijn, doch de verlevendiging van den handel in het begin van ons verslagjaar ingetreden is duidelijk merkbaar en staat in direct verband met den, zich langzamerhand verbeterenden economischen toestand van de bevolking in het binnenland van den Oosthoek.

De rijstoogst is over het algemeen goed geslaagd en het beschot zoo ruim geweest, dat zelfs nu nog de voorraad niet is uitgeput, terwijl zelfs rijst naar West-Java in belangrijke hoeveelheden is uitgevoerd geworden. De invoer van rijst uit andere landen bleef dan ook tot de eerste maanden van het jaar beperkt en bedroeg nog niet het 1/3 gedeelte van het in 1902 ingevoerde quantum.

De suikercultuur beleefde ook weder betere tijden, de koffielanden leverden een, over het algemeen bevredigenden oogst, en de cultures, door de bevolking gedreven, met uitzondering wellicht van tabak in enkele streken van Kediri, Malang en Rembang, leverden tengevolge van de vrij normale weergesteldheid, over het algemeen gunstige resultaten.

Onze import-handel ondervond daarvan in de eerste plaats de terugwerking: de afzet was dooreen genomen goed, terwijl zij voor belangrijke verliezen door stagnatie onder de tweedehands-handelaren verschoond bleef. Wel kwamen gedurende de eerste maanden, als laatste uitvloeisel van de voorbijgegane malaise, nog enkele faillissementen onder hen voor, doch deze bleven gelukkig van geringe beteekenis in vergelijking met die van de beide voorafgaande jaren.

Ofschoon de bedragen der passiva in vergelijking met de activa der gestagneerde tweedehands-handelaren nog vrij belangrijk schijnen, zijn zij tegenover de verliezen, door den handel in 1901 en 1902 geleden, van weinig beteekenis. Volgens eene specificatie beliep het bedrag der passiva f 1.055,844.09
waarvan na aftrek van de bedragen der daarentegen aangeboden akkoorden „ 195,672,55

een bedrag van f 860,171,54
als verloren moet worden beschouwd.

Faillissementen onder de europeesche handelaren kwamen niet voor.

Uit een en ander blijkt, dat de verbetering van den algemeenen toestand is ingetreden en wij thans weder met meer vertrouwen de toekomst kunnen tegemoet zien."

Raad van Indie. Volgens het *Nieuws v. d. Dag van Ned. Indië* zullen de oud-resident van Bali en Lombok Liefrinck en de directeur van financiën Baumann de twee opengekomen plaatsen in den Raad van Indië bezetten (vacatures De Meester en Michielsen).

De Bruijn Prince wordt genoemd als aanstaande vice-president van den Raad van Indië.

De inspecteur van financiën wordt doodgeverfd als de aanstaande directeur van financiën. Blijkens *het Bat. Nbld.* echter worden de resident van Batavia, Bakhuizen van den Brink en Baumann genoemd, terwijl het lid in den Raad de Bruijn Prince het plan heeft opgevat heen te gaan, wanneer de keuze van vice-president op een outsider mocht vallen.

Het aftreden van den hoofdinspecteur van Lawick heeft als gevolg het aftreden van den resident van Semarang Sijthoff, die slechts daarop heeft gewacht om zijn triomf te vieren met betrekking tot de hongersnood-historie von 1901.

Werkstaking. De leerlingen der opleidingsschool voor inlandsche ambtenaren hebben, omdat zij meenen redenen tot ontevredenheid te hebben, moedwillig de school verlaten. Die der eerste, tweede en derde klasse zijn heengegaan, gevolgd door die der vierde en vijfde klasse. De sleutels der kamers hebben zij medegenomen.

Djambi. Op aanwijzing van een doesoen-hoofd werd Raden Seman, jongere broeder van Pangeran Poespo, verrast en, nadat hij drie Amboineesche fuseliers had verwond, met twee volgelingen onschadelijk gemaakt; buit gemaakt een Winchester repeteerkarabijn, blanke wapens en veel munitie. Pangeran Poespo is reeds sedert eenigen tijd naar de Batang Hari uitgeweken.

Atjeh. De 1e luitenant der artillerie O. L. Brewer patrouilleerde van den 31en Maart tot den 12en April met drie brigades maréchaussée door Seunagan. Hij legde 24 vijanden neer en maakte hunne wapens buit, waaronder een den 26en Maart verloren geraakte karabijn M. '95.

RECLAMES.

West-Indische Berichten.

Suriname. Aan de Memorie van antwoord op het voorloopig verslag, dat de Koloniale Staten van Suriname over de aangeboden begrooting voor 1905 hebben uitgebracht, ontleenen wij het volgende:

Met betrekking tot de, voor de noodlijdende cacaoplantages gevraagde hulp, gaf de gouverneur te kennen dat het hem ondoenlijk voorkwam, daartoe over te gaan. In de eerste plaats wijst hij op de onzekerheid hoe lang die hulp zal moeten worden verleend en op het groote risico, dat aan het ter leen geven van gelden aan de cacaoplanters is verbonden.

Eene ondersteuning als verlangd acht hij een sprong in 't duister (een gevleugeld woord voor Suriname in den laatsten tijd), daar ook geen zekerheid bestaat dat de ondernemingen daardoor werkelijk gered zouden worden.

Ten aanzien van de verwijzing naar hetgeen Engeland deed ten behoeve van de noodlijdende suiker-industrie in de west-indische bezittingen, werd opgemerkt, dat de West-India Royal Commission in 1897 het verleenen van geldelijken steun had ontraden, waartoe evenwel in 1902 toch door de engelsche regeering werd overgegaan, omdat van de brusselsche conventie een blijvende verbetering ten opzichte van de suiker-industrie werd verwacht. Zulk een blijvende verbetering staat voor de cacao-cultuur eerst na verdwijning der krulloten-ziekte te wachten, d. i. in een nog onzekere toekomst.

Zou hiermeê het doodvonnis over den grooten landbouw wat de cacao-cultuur betreft, geveld zijn? De gouverneur verklaarde zich bereid een wijziging der geneeskundige belasting op meer billijken grondslag te overwegen. Maar staan de cacao-boeren er zoo slecht voor, als 't ons hier wel moet voorkomen, dan zal die, wel wat late billijkheid helaas! niet veel baten.

Voor een, in 1905 te houden landbouw-tentoonstelling zijn, ter bestrijding der kosten en premiën, alsnog bedragen van f 3000 en f 1500 op de begrooting gebracht.

Zooals we indertijd mededeelden moest, om voor den aanleg van den spoorweg onmiddellijk op een voldoenden voorraad dwarsliggers te kunnen rekenen voor een geregelde voortzetting van den arbeid, eene groote factuur uit Europa besteld worden. Sedert is evenwel bij het boschkappen voor den spoorwegaanleg vanaf Koffiedjompo tot 7 kilometers verder eene niet onbelangrijke hoeveelheid bouwhout, grootendeels bijlhout en arrata aangetroffen, dat ten deele plaatselijk verbruikt wordt voor kokers en telefoonpalen, overigens verwerkt wordt, voornamelijk tot *dwarsliggers*, telefoonpalen en singels, welke voor gebruik elders op den spoorweg zijn bestemd.

Van Para tot Republiek zal echter niet veel meer te halen zijn, langs het tracé van den spoorweg, wijl dat zeer dicht nabij de vroegere ossenwagen-wegen loopt en veelal door in den zwaren regentijd overstroomde terreinen, waardoor het steeds mogelijk was daar hout vandaan te transporteeren en er dan ook sedert het midden der vorige eeuw het meeste hout, dat marktwaarde heeft, is gekapt.

Waar de nieuwe rechterlijke organisatie nog slechts gedurende vier maanden in werking is, acht de gouverneur het tijdstip nog niet gekomen, om daarover een oordeel te kunnen vellen, en meent hij zich reeds om die reden daarvan te moeten onthouden. Het hof zal het dus voorloopig met drie leden mitsgaders plaatsvervangers moeten stellen.

Naar aanleiding van de vraag of het niet mogelijk was bij de uitgifte van terreinen voor de goud- of balata-industrie eenige meerdere zekerheid te geven voor de ligging der perceelen, deed de gouverneur mededeeling van een, in het begin van Maart jl. door eene desbetreffende, in 1902 door den gouverneur ingestelde commissie uitgebracht rapport.

Ten aanzien van de proef met javaansche kolonisten op Johan en Margaretha werd de vrees van eenige leden, dat velen der Javanen, aan wie perceelen zijn afgestaan, zouden blijken geen geschikte elementen te zijn, nog niet door de ondervinding bevestigd en daarom niet door het bestuur gedeeld. Men had 't niet noodig geoordeeld onderzoek te doen naar de antecedenten van hen, die zich aanmeldden, zoowel omdat zoo min mogelijk moeilijkheden aan deze eerste proef moeten worden in den weg gelegd, en het toch altijd mogelijk is de minder geschikte elementen te verwijderen, alsook omdat de beoordeeling van een contractant als plantage-arbeider, niet altijd de juiste maatstaf is voor zijn eventueele geschiktheid als vrije landbouwer. Van het voorkomen van Para-gras op de, voor rijstcultuur gereserveerde terreinen verwacht het bestuur geen te groote bezwaren.

Voor de aanstelling van een wandelleeraar ten behoeve van den kleinen landbouw is op de begrooting voor 1905 nog een bedrag van *f* 2500 uitgetrokken. Voor deze betrekking zal men zich echter tot het moederland moeten wenden voor de uitzending van een jong landbouwkundige, bekwaam voor dergelijk werk, maar die uit den aard der zaak niet dadelijk berekend zal zijn voor de hem toegedachte taak, door gebrek aan kennis van locale toestanden, welke hij zich na verblijf van eenigen tijd in de kolonie zal hebben kunnen verwerven. Wanneer hij in dien tijd nu maar niet ziek wordt en recht op verlof krijgt, zal hij zich geleidelijk kunnen vormen tot een raadgever van de kleine landbouwers, om te arbeiden in denzelfden geest als de „travelling instructors" der engelsche west-indische bezittingen, terwijl in het ongunstige geval van ziekte en verlof, die titel op hem van toepassing kan blijven.

Bij de personen met wie op Groot-Chatillon een proef wordt genomen met den anti-lepra-heester (één Europeaan, één Surinamer en één Javaan) meent men eenige verandering ten goede te hebben waargenomen. Een besliste uitspraak kan nog niet worden gedaan. Het rapport van de commissie tot onderzoek naar de ziekte der melaatschheid, betreffende de maatregelen ter voorkoming van besmetting door lepra, is onlangs ontvangen en maakt nog een punt van overweging uit, evenals het, ten opzichte van de Gerardus-Majella-stichting in te nemen standpunt.

In het Voorloopig Verslag was, zooals wij reeds geruimen tijd te voren deden, de aandacht gevestigd op het groote aantal levenloos geborenen in de kolonie, hetwelk wij een, uit moreel oogpunt, veeg teeken achtten. Met genoegen constateeren wij dat door het bestuur overwogen wordt wat in dezen kan worden gedaan, alsook met betrekking op de groote sterfte onder de kinderen beneden het eerste levensjaar.

Met de Koloniale Staten erkent de gouverneur het nut van het maken eener doorsnijding tusschen de Saramacca en de Coesewijne. In October 1903 werd dan ook eene opneming verricht, welke als de meest geschikte oplossing aangeeft, het gebruik maken van de Oranjekreek vallende in de Coesewijne en graven van een, aan deze aansluitende open vaart naar de Saramacca. Het daarvoor noodige bedrag wordt echter niet op f 10000, het in het Voorloopig Verslag voor de verbinding der beide rivieren genoemde cijfer, geschat, maar op f 71,400, w. o. pl. m. f 28000 voor twee graafkanen, die echter na afloop van het werk ook elders in de kolonie nuttig dienst kunnen doen. De vele noodzakelijke uitgaven, op deze begrooting uitgetrokken, leidden er evenwel toe om voor de beoogde verbinding der beide rivieren ditmaal geen post aan te vragen.

Van den gouverneur is geen toezegging te wachten om in het belang van de binnenlandsche industrie beschermende rechten in het leven te roepen.

Uit Oost-Indische Bladen.

Vorderingen der emigratie-plannen. In de *Javabode* komt een opstel voor van de hand van den heer **C. L.** over de vorderingen, die de assistent-resident Heijting, als z. g. emigratie-commissaris, heeft gemaakt met zijn plaatselijk onderzoek in de buitenbezittingen waar terreinen, die voor de emigratie van javaansche gezinnen eventueel in aanmerking konden komen.

Daar niet iedereen dat blad leest, wenschen wij om der belangrijkheid wille die beschouwingen ook in ons blad op te nemen en geven daartoe het woord aan den schrijver.

In de maand Augustus van het vorige jaar ving die ambtenaar, na een bezoek aan de residentie Palembang gebracht te hebben, zijn onderzoek aan in de padangsche Boven- en Benedenlanden. Zijn aandacht viel hier voornamelijk op de streek van Sumatra's Westkust tusschen Tikoe en Sasak gelegen, vormend het noordelijk deel der afdeeling Priaman en het zuidelijk deel der afdeeling Loeboe Sikaping (respectievelijk der onderafdeelingen Loeboe Basoeng en Taloe).

In zijn schrijven van den 19 den September 1903, gericht aan den gouverneur van Sumatra's Westkust, roemde de assistent-resident in commissie deze terreinen als zeer voor het beoogde doel geschikt en gaf kennis van zijn voornemen, die terreinen officieel voor de emigratie aantevragen.

Bij zijne pogingen om in de omgeving van Sawah Loento een landbouwkolonie te vestigen, van waaruit later vrije arbeiders voor de kolenmijnen te betrekken zouden zijn, slaagde hij niet wegens ongeschiktheid van het terrein.

Wie bekend is met de dorre, onherbergzame omgeving van Sawah Loento, zal deze uitkomst geenszins bevreemden.

Wel jammer, dat de natuur hier niet wat meer heeft meegewerkt: een volkrijke javaansche landbouwkolonie zou op den duur wellicht de oplossing van het arbeidersvraagstuk te Sawah Loento blijken te zijn. Als dwangarbeider toch heeft de javaan bewezen voor den mijnarbeider de noodige geschiktheid te bezitten; in een complex javaansche kampongs in de omgeving der mijnen, zou zeker langzamerhand een mijnbouwbevolking ontstaan. Nu dit niet kan, moeten we onze hoop vestigen op de pogingen, in het werk gesteld door het mijnbestuur om, door middel van den bouw van contractanten-kampongs, het den vrijen mijnkoelies zóó huiselijk te maken, dat zij zich tot contractvernieuwing en eindelijk tot blijvende vestiging zullen laten overhalen.

Intusschen, op groote resultaten schijnt men bij die pogingen nog niet te kunnen wijzen, maar de tijd kan verbetering brengen: we moeten het hebben van de komende geslachten, bij de mijnen geboren en getogen, wie geen geidealiseerde kampong-herinneringen naar de Heimath terugtrekken.

De emigratie-commissarris had na zijn onderzoek ter Westkust een bezoek aan de zuidsumatraansche gewesten Benkoelen en de Lampongs op zijn programma en uitte als zijn meening (missive ddo. 31 December 1903), dat de, in de padangsche Boven- en Benedenlanden geschikt bevonden terreinen eerst voor de emigratie in aanmerking moeten komen, wanneer dichter bij Java gelegen sumatraansche gewesten zijn voorafgegaan. Desniettemin waren de bovenbedoelde kustvlakte en de onderafdeelingen Loeboe Basoeng en Taloe gebleken, zich zoozeer voor een emigratieproef aantebevelen, dat de gouverneur van Sumatra's Westkust werd uitgenoodigd, de grenzen vasttestellen van een aaneengesloten terrein, eventueel aan de emigranten aftestaan, noordelijk van den grooten weg van Loeboe Basoeng naar Tikoe, zooveel mogelijk landwaarts in en tot tegen de hellingen op van den Talaman (Ophir).

Dit terrein verdient, met betrekking tot het beoogde doel, eenige nadere beschouwing ten volle.

Dit geheele gebied, metend van Tikoe tot Sasak ± 40 palen lang en 10 tot 20 palen diep, is, behoudens eenige strandkampongs, nagenoeg onbewoond. Geen maleische enclaves dus straks te midden eener javaansche kolonie, die maar aanleiding zouden geven tot geharrewar en wellicht erger. Aan den anderen kant heeft dit terrein het groote voordeel, dat het geheel omsloten is door welvarend, bewoond gebied: in het zuiden een van de groote wegen, die de padangsche Bovenlanden met de Benedenlanden verbindt, de reeds genoemde weg Fort de Kock—Manindjau—Loeboe Basoeng —Tikoe—Priaman, behalve de laatste zes palen voor Tikoe, voerend door welvarend bevolkt land.

De onderafdeeling Loeboe Basoeng, en het volgende kan, mutatis mutandis, ook voor Taloe gelden, bezit, hoewel in beteekenis en zielental snel vooruitgaande, nog een overvloed van onbewoond terrein, dat de bevolking in langen tijd niet voor eigen uitbreiding zal behoeven. Hiertoe behoort in de eerste plaats de moerasvlakte ten noorden van den transportweg, die Loeboe Basoeng met Tikoe verbindt. De Antokkan, uitwatering van het meer Manindjau, en de beide Masang-rivieren voorzien de streek overvloedig van water, dat bij gebrekkigen afvoer het land in een drassige rimboevlakte heeft herschapen, waaruit de Boekit Masang en Boekit Antokkan, een paar steile heuveltoppen, opsteken. Naar binnen loopt het land op naar het randgebergte om het meer van Manindjau en de Ophir-hellingen, meest prachtige grond met een rijke humus-laag voorzien en gemakkelijk te bevloeien, welk hooger terrein echter in de onderafdeeling Loeboe Basoeng beter voor expansie der inheemsche bevolking dient bewaard.

In het Taloesche daarentegen schijnt de bevolking meer aan de moerassige kuststrook, waaruit ze veel rotan wint, welke daarin zelfs door haar wordt uitgezaaid, dan aan de vruchtbare Ophir-hellingen te hechten en de daaraan grenzende vlakte. Waar de totaal uitgestrektheid voor een te nemen proef meer dan voldoende blijft, kan hier dus een dubbele proef genomen worden, met moeras en met hooger gelegen terrein.

Tikoe zelf is een bloeiende visscherskampong met een druk bezochte pasar en voor de Westkust goede reede. Over de zandige kuststrook, die het bedoelde emigratie-terrein van de kust scheidt, is een karreweg in aanleg, die noordwaarts nabij de kampong Laboean ten naastebij de grens van Loeboe Basoeng bereikt.

ADVERTENTIËN.

H.W.M.M. BRANS.
PHILATELISTISCH BUREAU

VERKOOP — INKOOP

Prima zichtzendingen van uitsluitend gewaarborgde postzegels.

50% met reductie op de prijzen des Gebr. Senf's catalogus.

GELDERSCHE KADE 12
ROTTERDAM.

Voor elke afwijking van den normalen haargroei wende men zich om **kosteloos advies** tot den Hofkapper

Justman Jacob
Korte Poten 40, 's-Gravenhage.

Degelijk Tehuis.

Bij gehuwd medicus, flinke woning te Rotterdam bewonende, bestaat gelegenheid tot opvoeding en verzorging van een of twee Kinderen. Brieven onder motto Degelijk Tehuis, bij den Uitgever van dit blad.

's-Gravenhaagsche
Crediet-vereeniging en Depositokas
Den Haag. — Buitenhof 46.

Waarborgkapitaal en Reserve f 400.000.

Directie:
Mr. I. B. VAN BERCKEL. — J. L. DIETZ.

Commissiehandel in **Effecten** en **Coupons**. **Credieten** tegen persoonlijk of zakelijk onderpand. Verhuurt **Safes** in den brandvrijen kelder. Plaatst gelden à **deposito**, in **chèque-rekening**, in de **spaarkas**.

Correspondent van de **Ned. Ind. Escompto-Maatschappij**. Betaalt hare **Wissels** uit. Fourneert tegen zeer voordeelige koersen **Traites** op de belangrijke plaatsen in **Ned. Indië**.

Verstrekt alle gewenschte inlichtingen.

Kantoortijd 9—3 uur.

Sanitas Mannenhulp.
Pillen van Prof. Dr. Spencer
herstellen en voorkomen beslist afdoend abnormaal verlies van levenskracht bij mannen.
Prijs per flacon Drie Gulden.
Prospectus fr. tegen inzending van 10 c.

Sanitas Vrouwenhulp.
Pillen van Dr. Mortin
pijnstillend, herstellen den normalen toestand.
Uitsluitend echt à f 5. p. flacon, f 5.10 fr. p. p. bij

„Sanitas", Weesperstraat 11. Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

„Arnhem" Levensverzekering-Maatschappij **„ARNHEM".**

Directie: Th. LIEFRINCK, P. A. BOONE.

Generaal-Inspecteur: C. A. VAN DER HUCHT, te *'s-Gravenhage*.

Inspecteurs: H. N. STAKMAN te *'s-Gravenhage;* G. O. A. VUNDERINK te *Groningen;* P. A. BOONE Jr. te *Arnhem;* J. P. PUNT te *Breda*.

Bijkantoor te **Batavia**, Directeur J. WILDEMAN.

Alle Hygienische Artikelen N.M.

zoowel voor Heeren als Dames, steeds, ook de nieuwste, in grootste sorteering voorhanden. Geill. prijscourant **10** cents. Geill. brochure **70** cents franco.

Fransche Breukbanden zonder Veer

nooit pijnlijk in het dragen en toch absoluut vertrouwbaar.

Aanbevolen door tal van Specialiteiten en Artsen **f 2.50** enkel, **f 5.**— dubbel.

„De nieuwe breukband" Meyrignac syst. Dr. DUPREZ te *Parijs*, zonder veer langs rug en heupen, reguleerbaar, knelling en schaving vermeden prijs **f 5.—**.

Naar buiten met **15** cents verhooging na ontv. van postw. of onder rembours.

„Sanitas", Weesperstraat 11, Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

J. W. v. EDE v. d. PALS.

Tollenstraat 130. ***Den Haag.*** ***Telephoon No. 1853.***

BEHANGERIJ. STOFFEERDERIJ.

Inrichting ter Meubileering van Huizen.

Bekende **Astral** of **Imperial** Axminster. f 3.10 p. meter.

FRANCO verzending. Concurreerende Prijzen,

TOKO BETAWI,
Emmakade 55, Den Haag.

In voorraad
onze overheerlijke Siropen.
Tamarinde, Vanille, Rozen, Gember, Ananas en Serbot.

Sambal oelik à f 0.55 p. flacon.

Dagelijks versche Lomboks.

Restaurant Des Indes.

Conradkade 57, is verplaatst naar

Prins Hendrikplein 4,

geopend van 10 uur voorm. tot 10 uur namid.

Iederen dag gelegenheid tot het verkrijgen van volledige rijsttafel en plats du jour.

Gedurende de verbouwing restaurant eerste etage.

PIEPER BAARS.

Schilderen.

Een schilderes (met acte M. O.) heeft nog eenige uren beschikbaar tot het geven van les in het **schilderen, teekenen, aquarelleeren en pastel.**

Atelier Kazernestraat 25.

Mevr. M. STOFFERS, v. Swietenstr. 134.
Indische Uitrustingen. Reform-onderkleeding.
Huishoudelijk Maleisch.

STENOGRAPHIE.

Onderwijs in de **Nederlandsche, Fransche, Duitsche** en **Engelsche** Stenographie, Systeem „STOLZE-WERY". Prijs *f* 36 per cursus.

Cath. W. ECK,
1e Schuijtstraat 28. Den Haag.

Scheveningen.
Pension „HUIS-TER-DUIN",
SEINPOSTDUIN 54.

Door de hooge ligging in alle vertrekken prachtig uitzicht, zoowel aan de zee- als aan de landzijde. Badkamer en veel ander comfort aanwezig.

Voor deftige familiën nog appartementen beschikbaar, tot 15 Juli tegen verminderde prijzen.

Lambert Waterreus,
Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
TELEPHOON 1447.

Ontvangen van de Javasche Conservenfabriek
te POERWOREDJO:

EEND in gelei . . . per blik f 2.—
KIP in gelei . . . „ „ 2.—
KUIKEN in gelei . . „ „ 1.30

SAMBALLANS, BOEMBOE'S, ATJARS etc.

GEBROKEN MIE per half Kilo f 0.20.

Gemeub. en ongemeub.

Boven- en Benedenwoningen

te huur, staande aan de Schuijtstraat, de Perponcherstraat en v. Brakelstraat. Te bevragen bij A. MOJET, v. Brakelstraat 68, Den Haag.

Hotel „ORANJEPARK"
Apeldoorn.

Familie-Hotel en Pension 1ste Rang. Prachtig gelegen. Bijzondere conditiën voor familiën die den winter geheel of gedeeltelijk overblijven.

Leeraar M. O. handteekenen,
geeft teeken- en schildercursus
tegen ***f 25*** en ***f 50*** 's jaars
eene les per week.

W. J. ISING.
OBRECHTSTRAAT 182.

GEVESTIGD:

Dr. A. N. van Praag,
Huidarts.
Prins Hendrikstraat 23, Den Haag.

Voor gezondheid bij een boer.

In eene gezonde streek (Betuwe) wordt bij een grooten heerenboer **Kost** en **Inwoning** aangeboden voor een Heer of Dame, tegen billijke voorwaarden.

Brieven fr. onder Motto **Inwoning**, aan het Bureau van dit Blad.

OUDE en INDISCHE BRILLANTEN
worden tegen marktprijs ingekocht door
N. BLOM,
in Goud, Zilver en Edelgesteenten,
Amsterdam, N. Heerengracht 9.

VERHUIZINGEN en TRANSPORTEN

binnen de stad,

van en naar alle plaatsen in Nederland en het Buitenland.

J. J. MESKER,

Casuariestraat 13, - Den Haag.

TELEFOON No. **259.**

PENSION

Koningsplein 6, 's-Gravenhage.
Gemeubileerde Apartementen te huur
met of zonder pension,
per maand, per week of per dag.

Zutphen.

Verwijzende naar de mededeeling, voorkomende in **Het Koloniaal Weekblad** van **19 November 1903**, vestigt het bestuur der Afd. ZUTPHEN e. o. van „OOST EN WEST" de aandacht op die plaats, als **bijzonder geschikt voor de opvoeding van kinderen,** zoo jongens als meisjes, die met dat doel naar Europa worden gezonden. Goed en goedkoop onderwijs, geschikte gelegenheid tot opname bij families. Desverlangd toezicht door het Afdeelingsbestuur, waarvan:

Generaal TH. J. A. VAN ZIJLL DE JONG,
Huize Baank bij Zutphen, *Voorzitter;*

A. WALLAND,
Rozenhoflaan te Zutphen, *Secretaris*

AGUILAR'S

PORT-, SHERRY, MADEIRA en fijne TAFELWIJNEN,
zijn alom bekend.

Hoofdkantoor:
Heerengracht 3, Den Haag.

Bijkantoor:
BATAVIA, B. DE BAS & Co.

Succursalen: UTRECHT en LEIDEN.

Agentschappen op alle Hoofdplaatsen in Ned. Indië.

Interc. Telephoon 264.

Vriendelijk Tehuis.

Bij een gehuwd medicus, te Amsterdam een huis met tuin op goeden stand bewonende, bestaat gelegenheid tot **opvoeding en verzorging van 1 of 2 kinderen.** Brieven onder letters U.A. aan SCHELTEMA & HOLKEMA's Adv Bureau, *Amsterdam.*

F. H. BOTHE,
21, Veenestraat -- Den Haag.

SPECIALITEIT IN
GEKLEURDE, ZWARTE en CRÊME STOFFEN.

Nouveaute's voor elk seisoen.

STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN. BILLIJKE PRIJZEN.

MEDICINALE COGNAC.

2 liter f 3.— of 6 fleschen f 7.—,
12 fleschen f 14.—
Franco door Nederland.

Ruim 200 Families alleen te 's-Gravenhage die deze beroemde Fransche Cognac gebruiken.

Eenig Importeur voor Nederland.

W. F. NOMAN,
Scheveningen.
Hofleverancier van H. M. de Koningin Moeder.

Het weekblad **Themis**, Redacteur FRANS SCHAAP Jr., Den Haag, publiceert voortdurend een verscheidenheid van belangrijke bijzonderheden omtrent faillissementen, verdachte financieele aangelegenheden en verkeerde toestanden op rechtskundig gebied.

Voortdurende lezing van **Themis** zal menigeen voor schade vrijwaren.

Op het blad zijn geabonneerd: Rechterlijke Ambtenaren, Advocaten, Notarissen, Deurwaarders, Bankiers, Kooplieden, Fabrikanten, Winkeliers en Particulieren.

Behalve op uitgebreide schaal in Nederland, wordt het blad ook gelezen door verschillende Hollanders in Duitschland, België, Frankrijk, Engeland en Oost-Indië.

Prijs per jaargang ***f 4.-.*** Los nummer franco na inzending van ***f 0.50.***

A. SCHARENBERG,
Hofleverancier.

GROOTSTE KEUZE
Thee- en Presenteerbladen,
THEESERVIEZEN,
Koffiestelletjes, Bouilloirs,
enz. enz., enz.
's-Gravenhage, Hoogstraat 15

Fournisseurs de la Cour.

KOK & ZOON,

Tailleurs,
VEENESTRAAT 39,
La Haye.

Maison recommandée pour costumes „Genre Tailleur" pour Dames.

Verhuisd
van AMSTEL 340 naar
TESSELSCHADESTRAAT 5 Amsterdam.
Inrichting Physische Therapie voor Dames.
alle werkdagen spreekuur 1—3.

G. C. EIKMAN,
VROUWENARTS.

Vraagt **de bekende** **Sauces en** Uw Leverancier **Groenten, Soepen, Zuren van de Firma**

TIELEMAN & DROS, *Leiden.*

Onze beroemde Santal Parelen

genezen snel en zeker alle Nier- en Blaasaandoeningen, pijnlijke, moeielijke en bloederige urineloozing en **Geheime Ziekten**, zoowel nieuwe als verouderde bij mannen en vrouwen. Enorm gebruik. Ontelbare aanbevelingen. Prijs per flacon **f 1.20**, fr. p. p. **f 1.30**. **Uitsluitend** verkrijgbaar bij:

„Sanitas", Weesperstraat 11, Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

Gevestigd
G. J. T. DE KOK
Leeraar in de Gymnastiek M. O.
Heilgymnast en Masseur.
Uitsluitend voor **mannelijke** patiënten.
MIN- en ONVERMOGENDEN
gratis behandeling.
CONRADKADE 43.

Zwakte, Onmacht, Uitputting,

Overspanning, Slapeloosheid, Droomen enz. wordt radicaal en spoedig genezen door onze beroemde **Amerikaansche Versterkings Pillen.** Talrijke attesten en aanbevelingen. Prijs **f 2.**— per flacon; **f 2.10** franco p. p.

Uitsluitend echt verkrijgbaar bij

„Sanitas", Weesperstraat 11, Amsterdam. Telef. Interc. 1976.

De controleur van Taloe werkt van uit Sasak, mede een volkrijk visschersdorp, dezen strandweg tegemoet.

Een veel bereden karreweg verbindt Sasak met het binnenland (Taloe en Loeboe Sikapang). Zoo is het emigratieterrein hoewel zelf onbewoond, voorzien van reeden, wegen en markten; de emigranten, de hand geheel vrij hebbend in het toegewezen gebied, zullen zich er niet van God en menschen verlaten gevoelen, maar al wat ze noodig hebben, gemakkelijk en nabij kunnen betrekken van reeds gevestigde markten, en bestaande afvoerwegen vinden voor hun overproductie in de toekomst.

Het terrein zal alleen met eenige kampongwegen doorsneden moeten worden en het is geheel met een beschaafde, gevestigde inlandsche maatschappij verbonden.

Alsof de natuur deze plek grond voor het beoogde doel had geformeerd, vinden we ten zuiden van den genoemden weg naar Tikoe, die van af paal 6 voor die plaats, zooals we zeiden, niet bewoond is, een hoog terrein, waar de immigranten, voor zoover Loeboe Basoeng betreft, een gezonde woonplaats zullen vinden. Aan de overzijde van den weg begint de moerasvlakte, waarin de sawahs zullen worden aangelegd. Die vlakte, waaraan de Maleiers zich nog niet gewaagd hebben voor de sawah-cultuur, moet voorjavanen gemakkelijk zijn te ontginnen, ten minste de commissaris zocht speciaal naar zulk terrein, met welks bewerking de Zuid-Bagaleners, waarmee hij zich voorstelde de eerste emigratie-proeven te nemen, geheel vertrouwd zijn.

Moerasland heeft dit voor boven hoog terrein, dat de, zwaren arbeid vorderende terrasseering achterwege kan blijven, terwijl meestal na den schoonmaak met geringe moeite waterloozing en eenige bevloeiïng mogelijkt blijkt. Ten slotte is de padi een waterplant, die op Java ook in permanente rawahs wordt uitgezaaid en daarin zoo niet door toevloed van water verdronken, een goed beschot levert (vgl. het opstel over rawah-padi van den controleur Houtman in het tijdschrift *Teysmannia* 14e jaargang, afl.8).

Blijft dus om van het, voor de immigratie geschikt geachte, terrein den afstand te verkrijgen der bevolking. Afstand van nooit ontgonnen grond? En we hebben een domein-verklaring, Staatsblad 1874 no. 94 *f*, waarbij alle woeste gronden in de gouvernementslanden op Sumatra verklaard worden te behooren tot het staatsdomein, voor zoover daarop door leden der inheemsche bevolking geen, aan het ontginningsrecht ontleende rechten worden uitgeoefend. Ja maar volgens de kenners van land en volk is die domeinverklaring in strijd met de maleische volksinstellingen en durft men haar daarom niet toepassen, terwijl ook artikel 7 van hetzelfde Staatsblad getuigt van een hinken op twee gedachten, het erkennen naast het souvereiniteits-beginsel van een zeker mede-beschikkingsrecht der bevolking.

Luidens de volksinstellingen, zou er in de menangkabausche landen geen grond zijn, die res nullius is, behalve wellicht eenige kleine stukken, op de kaart meest aangeduid met namen als Paprangan en Pilobang, kampplaatsen, waar de, vóór onze komst in deze landen, zoo veelvuldig aan de orde zijnde prang hadat werd uitgestreden. In overoude tijden hebben de negeriën allen beschikbaren grond verdeeld, elk hun invloedssfeer vastgesteld voor eventueele uitbreiding van hun bebouwd oppervlak. Waar die reserve redelijke grenzen niet overschrijdt, hebben we deze adatinstelling te eerbiedigen en te waardeeren als een verstandigen, doordachten maatregel, waaraan het maleische volksrecht zoo rijk is en zou een ruw hiertegen in gaan, een consequente doorvoering van de domein-verklaring zou wezen, zeker niet getuigen van wijs beleid maar waar we negeriën van amper 100 zielen aanspraak zien maken, met uitsluiting van ieder ander, op honderden vierkante kilometers oerwoud, als o.a. langs de Oostgrens der Padangsche Bovenlanden geen zeldzaamheid is, daar dient een glimlach het eenig antwoord te zijn op zoo ongemotiveerde prententiën en heeft een verstandig bestuur zijn veto te stellen aan die veel geprezen volksinstellingen, waar die de grenzen van billijkheid en rechtvaardigheid overschrijden, waar een eerbiediging à outrance een ernstige belemmering zou vormen voor de ontwikkeling van land en volk, voor de bevordering van het algemeen belang.

Stelt u voor, dat b.v. indertijd de voorgenomen kolenontginning te Sawah Loento niet had kunnen doorgaan, wanneer de hoofden van een paar ellendige negorijen: Kolok en Koebang, in den afstand van het noodige terrein niet hadden willen berusten.

Ik moet hier billijkheidshalve aan toevoegen, dat met tact en geduld van de maleische volkshoofden, wanneer men hen kent in hunne volle waardigheid, blijmoedig het oor leent aan hunne breedsprakigheid, veel gedaan is te krijgen, maar een andere teekenende eigenschap van het maleische ras, zijn gierigheid en onbeschaamde veeleischendheid, kunnen de taak der beraadslaging toch tot een uiterst moeilijke maken.

Het was dan ook al diep in den nacht, toen de controleur van Loeboe Basoeng den 29sten Februari jl. de vergadering te Tikoe over afstand van het emigratie-terrein ophief, zonder nog geheel het beoogde doel te hebben bereikt.

De hoofden van Tikoe, die met hunne kamponggenooten hun bestaan voornamelijk op zee vinden, deden gereedelijk afstand van de, voor hen geheel onnutte moerassen, maar enkele, twee van de twintig hoofden der meer binnenwaarts gelegen negeri Menggoppo (laras Tikoe), bleven bezwaar hebben tegen den afstand van een strook hoog maar onbebouwd terrein ten zuiden van den weg naar Tikoe, benoodigd voor den aanleg van emigranten-kampongs, omdat zij vermeenden daar persoonlijk eenige rechten te hebben, misschien wel den eigendom van een wilden vruchtboom of dergelijke voordeelige bezitting ter wille waarvan brutaal weg wordt geëischt, dat het emigratieplan zich wijzige en, zoo dat niet mogelijk is, afspringe.

Intusschen, ook met deze enkele halstarrigen zal men het wel klaren, desnoods met klinkende argumenten, hoewel een mensch zijn bloed wel eens karnemelk voelt worden bij zooveel koppigheid en baatzucht zij het van enkelen, maar die dan toch ook deel uitmaken van een volk, dat in de nederl.-indische regeering een bestuur heeft, als het nooit meer krijgt; een regeering, die het bederft als een zwakke moeder haar kind, met milde hand voorziende in zijn nooden, zonder daartegenover een billijke bijdrage in de bestuurlasten te vorderen.

Tegenover den grondafstand staan ook niet alleen algemeene belangen, die van het welzijn van Java en Sumatra, maar groote, plaatselijke voordeelen voor de inheemsche bevolking mede; deze toch krijgt voor een lap van haar onbruikbaren grond een nijvere bevolking van eenige duizenden zielen in haar midden, die in den beginne al het noodige van uit de omgeving moet betrekken, straks door uitbreiding moerassen zal hebben herschapen in producerend bouwland, die belangrijk zal bijdragen tot de vermeerdering van handel en verkeer. Kleine nadeelen als b.v. de kans dat zich onder de immigranten enkele min gewenschte elementen bevinden, kunnen daar niet tegen opwegen, vooral niet, waar voor deze streken een volks-vermeerdering niet beteekent een verscherping van den strijd om het bestaan, wel een verlichting daarvan door vermeerderde productie, een versterking van de arbeidskracht, om de, hier nog in zoo grooten getale braakliggende natuurschatten te ontginnen.

Het overbrengen der emigranten naar Sasak en Tikoe zal iets duurder zijn dan dat naar de Lampongs, maar hoeveel grooter is de kans op slagen hier, waar den settlers een uitgestrekt terrein geboden wordt te midden van welvarend genormaliseerd land, dan waar zij worden afgezet ergens in een wildernis, waar wegen, markten, een heele maatschappij van onderop moet worden opgebouwd, waar ziekten de gelederen zullen dunnen, de sombere nabuurschap van het oerwoud gevoelens van heimwee wekken: het groote gevaar, dat in de eerste plaats moet worden vermeden.

Ik ken de Lampongs niet bij eigen aanschouwing, maar beschrijvingen van hen, die in dit ongezonde gewest verbleven, hebben mij deze sombere beschouwingen in de pen gegeven.

Aan het slagen van de emigratie-proef is zoo ontzettend veel gelegen. Het moge al geen afdoend middel zijn om Java van zijn overbevolking te ontlasten, voor een verplaatsing toch van 600.000 menschen 's jaars worden andere krachten, vooral financieele, vereischt dan die, waarover de indische regeering beschikt, voor Sumatra kan een stelselmatig doorgevoerde Javanen-immigratie de hulpe blijken, die dit rijke eiland behoeft om spoedig de kostbaarste bezitting te worden van den archipel, die Java in vruchtbaarheid en welvaren verre kan overtreffen; een land, dat, eenmaal bewoond en genormaliseerd, in stede van eischen te stellen aan het algemeen budget, in alle eigen behoeften kan voorzien en wellicht nog een overschot geven, waardoor het ons mogelijk zal zijn, ook onze oostelijke bezittingen tot iets meer te maken dan nominaal bezit, als.... de groote slokkers ons daartoe den tijd zullen laten.

Het is daarom zoo gewenscht, niet alleen dat we ten deze handelen, maar dat we snel handelen. Gelukkig dat de emigratie-commissie dit groote voor heeft boven andere commissies, dat ze bestaat uit slechts één man en, naar men zegt, een voortvarend man.

Van Vreemde Koloniën.

Ontwikkeling der nijverheid in Engelsch-Indië. Over het in hoofde dezes genoemde onderwerp lezen we in de Aprilaflevering van het tijdschrift *East and West* het volgende:

Het behoeft wel niet meer te worden gezegd dat Engelsch-Indië bijna geheel een agricultuur-staat geworden is. Zijn voornaamst bedrijf, men zou haast kunnen zeggen, zijn eenig bedrijf is thans de landbouw. Landbouw is aangemoedigd door groote irrigatie-werken en spoorwegen. Groote uitgestrektheden onbebouwd land zijn in cultuur gebracht, terwijl intusschen de inlandsche takken van nijverheid achteruitgingen. Millioenen wevers en ambachtslieden werden gedwongen om de voorvaderlijke ambachten op te geven door de concurrentie van, in het buitenland vervaardigde artikelen, en moesten toen in den landbouw een zuur stukje brood trachten te verdienen. Het land voert zijn ruwe grondstoffen uit en ontvangt daarvoor in ruil fabriekswerk voor dagelijksch gebruik. Een land zoo hulpeloos en zoo ten eenenmale onbekwaam om artikelen, voor dagelijksch gebruik in elk huishouden, te vervaardigen moet wel steeds dieper en dieper in armoede en hulpeloosheid wegzinken. Niemand kan beweren dat het artistiek talent of lust om aan te pakken onder de Indiërs ontbreekt. Er mogen takken van kunstnijverheid uitgestorven zijn, toch is er nog een dosis latente bekwaamheid in de afstammelingen van kunstenaren uit vervlogen tijden, die slechts behoort te worden gekweekt en te voorschijn gebracht. Getuige de herstelling van oudheidkundige gedenkteekenen door geheel Indië, onder het oppertoezicht van het oudheidkundig departement, de hooge graad van bekwaamheid welke door de houtsnijders en beeldhouwers van Mysore wordt aan den dag gelegd, en de vaardigheid in repoussé en émailwerk op metaal in Mysore, Tandjore en andere deelen van Zuid-Indië. Het weder opleven van de huisnijverheid over het geheele land, gedeeltelijk geholpen door besparing van arbeid opleverende machines, is het hoofdmiddel om Indië uit zijn armoede op te beuren. Dat Indië arm is in volstrekten zoowel als relatieven zin ontkent niemand en arm zal 't blijven, totdat de tijd komt waarin ten minste enkele ruwe grondstoffen tot voorwerpen voor dagelijksch gebruik in 't land zelf zullen worden verwerkt,

Hoe kunnen de oude inlandsche industrieën tot nieuw leven opgwekt worden en nieuwe aangemoedigd? Daar heeft men b.v. het opnemen van het onderwijs in teekenen, modelleeren in klei, sloyd, en handenarbeid, in het leerplan der lagere en middelbare scholen. De groote moeilijkheid bestaat hierin, geschikte onderwijzers voor die vakken te vinden, benevens het geld om hen behoorlijk te bezoldigen en de noodige middelen voor het onderwijs ter beschikking te stellen. Normaalscholen kunnen in dat opzicht veel ten goede uitwerken met betrekking op de opleiding van onderwijzers. Een ander middel om tot vorenstaand doel te geraken is de oprichting van een groot aantal industriescholen, welke hetzij opleiding verschaffen tot de gewone ambachten als die van timmerman, smid, rotanvlechter, wagenmaker en metselaar, zooals dat het geval is op de scholen, welke de zendingen hoofdzakelijk voor de Christen-gemeenten onderhouden, hetzij streven om uitstervende industrieën weer te doen opleven in de stad of *taloek*, waar zij worden aangetroffen, dan wel strekken om bestaande industrieën te verbeteren en den arbeider een hoogeren graad van bekwaamheid en vaardigheid te geven, of om nieuwe en nuttige takken van nijverheid, te voren onbekend, in te voeren en populair te maken. De technische school te Madoera b.v. heeft er veel toe bij gedragen om niet alleen de van oudsher bekend staande houtsnijkunst aldaar meer populair te maken, maar ook om deze in qualiteit te doen vooruitgaan. De aluminium-industrie, die door de pogingen van den heer Chatterton aan de school voor Kunstonderwijs te Madras bij de bevolking ingang vond, kan als voorbeeld aangehaald worden, hoe een nieuwe industrie in het leven kan worden geroepen. Het pannenbakken, dat nu hoofdzakelijk beperkt is tot de Westkust, kan zonder veel moeite in andere plaatsen worden ingevoerd, waar de daartoe vereischte kleisoorten zijn te vinden. Takken van nijverheid als het vervaardigen van knoopen, borstels, kammen, brilmontures, en zelfs van klokken en horloges, kunnen eveneens door middel van industrie-scholen worden onderwezen en nieu w ngevoerd.

Naast de hoogere industrie-scholen moet worden melding gemaakt van weefscholen en scholen voor de zijde-cultuur. Het Victoria Jubilee Technical Institute te Bombay leidt jongelieden op voor de textiel-nijverheid, maar bij het onderwijs wordt slechts rekening gehouden met door stoom of andere mechanische krachten gedreven getouwen, terwijl toch, van de twaalf millioen ambachtslieden in Indië, niet minder dan vijf millioen met handgetouwen werken. Dit aantal wevers vertegenwoordigt slechts een deel van de weversbevolking van voorheen, die in den arbeid met handgetouwen een bestaan vond, totdat de concurrentie van stukgoed uit den vreemde velen dwong om tot den landbouw hun toevlucht te nemen. Wat al zoo nog met de handgetouwen kan worden vervaardigd, heeft de jongste tentoonstelling te Madras op afdoende wijze aangetoond. Die artikelen, door handenarbeid verkregen, worden door de Indiërs nog steeds op prijs gesteld, die er de voorkeur aan geven boven het fabriekswerk. De heer Havell, superintendent van de School voor Kunsten te Calcutta heeft geheel belangelooze proeven genomen om het lot der wevers in Indië te verbeteren. Hij bepleit de toevoeging van den *fly-shuttle* (vliegspoel?) aan het gewone handgetouw, waardoor de dagelijksche verdiensten van den wever gemakkelijk kunnen worden verdubbeld. Wanneer nu ook nog enkele andere verbeteringen in de techniek van het bedrijf konden opgenomen worden, zou de met het handgetouw verkregen productie in *die* mate toenemen, dat de handwever zich tegenover het fabrieksbedrijf zou kunnen staande houden. De verbetering der handgetouwen en in het algemeen van het bedrijf der wevers, die zich daarvan bedienen, is met kracht aangevat buiten de provincie Bengalen, in Sjolapoer, Bijapoer en Madras, alsook in Mysore, waar onlangs de oprichting van vier scholen is goedgekeurd, waar onderricht gegeven wordt in het gebruik van den *fly shuttle.*

In Mysore zou, naar men beweert, de zijdecultuur het eerst ingevoerd zijn door Tippoe Sultan. De moerbeziënboom gedijt goed op de hoogvlakte van Mysore en de inlandsche zijdewormen geven van vier tot vijf oogsten van cocons in een jaar, wanneer er geen ziekte in de eitjes komt. Het aanwijzen en de vernietiging der aangetaste eitjes, voordat de oogst er door wordt besmet, is zoowat het voornaamste, dat een districts-commissie of het gouvernement aan hulp kan bieden aan de zijde-industrie. Er zijn in de naburige gewesten van de provincie Madras verschillende gedeelten, waar de moerbeziënboom evenzeer gedijen kan als in Mysore.

De heer Tata, een Britsch-Indiër, heeft gedurende de laatste jaren menschlievende pogingen in het werk gesteld om de zijde van Mysore te verbeteren, die blijkbaar een groote toekomst voor zich heeft. Op een, hem toebehoorend proefstation zijn italiaansche en japansche boomen geplant, wier meerderheid boven het inlandsch gewas werd aangetoond. De wormen worden gekweekt en de zijde gewonden op japansche wijze en met japansche werktuigen. De uitslag was tot zooverre, dat de meest bemoedigende beoordeelingen uit Europa en Amerika binnenkwamen over zijde-monsters, afkomstig van het proefstation. Terwijl de inlandsche kweekers zoowat f 4,64 voor het pond zijde maken, bracht het product van dat station in Europa ongeveer f 10,20 het pond op. En de mogelijkheid om de Mysore-zijde nog verder te verbeteren is volstrekt niet uitgesloten.

De zijde-industrie en de weef-industrie zijn beide uitermate geschikt om tehuis te worden beoefend. De zijde-industrie is als geknipt voor de vrouwelijke leden van des *rajots* huisgezin, terwijl de landbouwer den slappen tijd en overigens steeds gedurende een paar uurtjes van den dag zich aan het weefgetouw kan zetten. Weef-scholen en scholen voor de zijde-cultuur zouden aanmerkelijke verbetering in het lot van een groot gedeelte van de indische bevolking ten gevolge hebben.

Het fransch koloniale leger. Aan de gegevens der begrooting voor de fransche koloniën voor het volgend jaar, ontleenen wij dat behalve de 18 à 20000 man koloniale infanterie en artillerie, die in het moederland garnizoen houden, voor de verschillende koloniën de volgende bezettingstroepen zijn uitgetrokken:

Annam en Tongkin: regiment artillerie, 1 compagnie artilleriewerklieden, 1 compagnie pontonniers, het 9e en 10e regiment koloniale infanterie, 1 regiment van het vreemdenlegioen, 4 regimenten tongkineesche tirailleurs, 1 bataljon chineesche tirailleurs, 1 escadron annamitische chasseurs. Totaal 580 officieren, 8443 europeesche en 13580 inlandsche minderen. Onder het totaal is een depot van discipline ad. 108 man begrepen.

Cochinchina: 1 regiment artillerie, 1 compagnie artillerie-werklieden, 1 compagnie pontonniers, het 11e en 12e regiment koloniale infanterie, 2 regimenten annamitische tirailleurs en 1 bataljon tirailleurs van Kambodja. Totaal 302 officieren, 5226 europeesche en 5571 inlandsche minderen.

Madagaskar: 1 detachement artillerie, het 13e regiment koloniale infanterie, 1 regiment senegaleesche tirailleurs en 2 regimenten malgassische tirailleurs. Totaal 255 officieren (w. o. 16 inlandsche), 2077 europeesche en 6143 inlandsche minderen.

Diego Suarez (de hoofdplaats dezer kleine kolonie wordt ingericht als steunpunt voor de vloot in den indischen oceaan): 1 regiment artillerie, 1 compagnie artillerie-werklieden, 1 detachement van het 13e regiment koloniale infanterie, 1 bataljon senegaleesche tirailleurs, 1 regiment malgassische tirailleurs, en een depot van discipline ad 61 man. Totaal 141 officieren (w. o. 4 inlandsche), 1496 europeesche en 2869 inlandsche minderen.

Réunion: 1 bataljon infanterie: 13 officieren en 346 europeesche minderen.

West-Afrika: 1 regiment artillerie, 1 bataljon koloniale infanterie, het 1e en het 2e regiment senegaleesche tirailleurs, het regiment tirailleurs van de Ivoorkust, het bataljon tirailleurs van Zinder, het 1e en het 2e escadron senegaleesche spahis en een compagnie van discipline. Totaal 358 officieren (w. o. 48 inlandsche), 2072 europeesche en 7214 inlandsche minderen.

Fransch Congo: 1 batterij artillerie, 1 regiment inlandsche infanterie en 1 escadron cavalerie. Totaal 49 officieren (w. o. 8 inlandsche), 164 europeesche en 1497 inlandsche minderen.

Martinique: een afdeeling artillerie en 1 bataljon koloniale infanterie. Totaal 40 officieren en 758 europeesche minderen.

Fransch Guyana: 1 compagnie koloniale infanterie = 4 officieren en 168 europeesche minderen.

Guadeloupe: 1 compagnie koloniale infanterie: 4 officieren en 139 europeesche minderen.

St. Pierre et Miquelon: 6 europeesche minderen.

Tahiti: een detachement koloniale infanterie: 2 offlcieren en 40 minderen.

De kosten voor het onderhoud van het totaal-generaal dezer bezettingstroepen ad 1773 officieren (w. o. 76 inlandsche), 21516 europeesche en 36874 inlandsche minderen worden in hoofdzaak door het moederland gedragen.

Nog eens de katoencultuur. Nu men toch nog aan het beramen is over de middelen om deze cultuur in onze koloniën in te voeren of uit te breiden, kan het zijn nut hebben te weten hoe men hierover in Engeland nl. bij de British Coton Growing Association denkt.

Deze Vereeniging is tot de conclusie gekomen, dat opkoop tot elken prijs, desnoods voorloopig met verlies, het eenige middel is om den katoenteelt als volkscultuur in de west-afrikaansche koloniën ingang te doen vinden. Zij is eerst begonnen om te trachten den inboorlingen nieuwe plantwijzen op te dringen, alvorens de cultuur populair te hebben gemaakt, doch is spoedig daarvan teruggekomen, na ontvangst ook van de rapporten der, door haar naar Sierra Leona, de Goudkust en Nigeria gezonden deskundigen. Dezen verklaarden unaniem dat het in de eerste plaats noodig is om de geheele inlandsche productie op te koopen. Het toeval wil nu dat de bezendingen katoen, die van de west-afrikaansche kust te Liverpool aankomen verbazend meêvallen, zoodat al dadelijk voor dat product een prijs van ongeveer 44 cent het engelsch pond werd bedongen.

Maar 't kan ook in den eersten tijd tegenvallen en dan zijn, om op die wijze de katoen-cultuur te bevorderen, aanvankelijk vrij aanzienlijke bedragen noodig.

Voor Fransch Soedan, waar de katoen-cultuur inheemsch is, doch uitbreiding en verbetering behoeft, wordt die opkoop à tout prix ook noodig geacht, maar de »Association Cotonnière Française" schijnt er niet al te best voor te staan De deelneming van belanghebbenden als katoenfabrikanten, reederijen en handelshuizen, die betrekkingen met West-Afrika onderhouden, moet nog al te wenschen laten.

Moge ten onzent de stoot van Hengelo gegeven tot eendrachtig en krachtig samengaan leiden, waardoor reeds het succes ten halve zou zijn verzekerd.

Hooger dan de gewone ambachtscholen staan polytechnische instellingen als de kunstscholen in de hoofdsteden der provinciën, het Kala Bhavan te Baroda en het Victoria Jubilee Technical Institute te Bombay. Hier kan men behalve onderricht in de gewone ambachten ook een hoogst artistieke opleiding ontvangen in repoussé-werk, graveeren, het vervaardigen van ijzeren ornamenten, huisversiering, schilderen, calico-druk en dergelijke kunsten, die ontwikkeling van den artistieken aanleg vereischen.

De wetenschappelijke opleiding, welke de leerlingen op de kunstscholen ontvangen, heeft tot dusver weinig rechtstreeksch gevolg gehad, wat de opkomst van nieuwe en de ontwikkeling van oude industrieën betreft. Wat Indië op het oogenblik in de eerste plaats noodig heeft, is onderricht in de methoden van wetenschappelijk onderzoek. Een goed onderlegd chemicus kan zich op wel honderd verschillende manieren nuttig maken, door het oplossen van vraagstukken zoowel op industrieel gebied als op dat van den landbouw. De heer Tata heeft voor een instelling voor wetenschappelijk onderzoek een bedrag van bijna twee en een half millioen gulden beschikbaar gesteld.

Voor verbeteringen in den landbouw zouden demonstratievelden van onberekenbaar nut zijn, terwijl de kosten zoo laag zouden wezen dat ze uit de districtskassen kunnen worden bestreden. Deze velden of hoeven kunnen dienst doen als landbouwscholen voor het jonge geslacht en dit onderricht verschaffen in de beste landbouw-methodes, terwijl de volwassen *rajots* zich daar zouden kunnen overtuigen van de resultaten der verbeterde landbouw-methodes. Bovendien zou men er met verbeterde landbouw-machines en gereedschappen kunnen werken, om de omwonende bevolking in de gelegenheid te stellen met het geziene haar voordeel te doen. Practische landbouw zou ook op alle normaalscholen kunnen worden onderwezen, zoodat de daarvan afkomstige onderwijzers in staat zouden zijn de *rajots* in de plaats hunner inwoning voor te lichten.

Zoo zou de natie zich zelve helpen. Groote, dure fabrieken schijnen op het oogenblik wegens gebrek aan kapitaal voor Indië, met uitzondering van groote steden als Bombay, Calcutta en Cawnpore, niet te zijn weggelegd. De redding van Indië schijnt hoofdzakelijk af te hangen van het slagen van huisindustrieën, waarvoor weinig kapitaal vereischt wordt, en die, laat ons hopen, zeer in de hand gewerkt zullen worden, indien een goedkoope beweegkracht als de electriciteit bereikbaar wordt gemaakt in begunstigde plaatsen.

In een land, dat beslist arm is, zou in het gebrek aan kapitaal voor de huisindustrieën moeten worden voorzien voor zoover mogelijk door coöperatieve credietvereenigingen. De aandacht op het oogenblik door de regeering geschonken aan de oprichting van coöperatieve vereenigingen in den omtrek der groote steden en op het platte land zal in dit opzicht ook veel ten goede kunnen uitwerken. De toekomst van Indië op industrieel gebied hangt ook van het op zich zelf vertrouwen, de voortvarendheid en volharding van het volk onder de leiding van het gouvernement en van vaderlandslievende voormannen der inlandsche maatschappij.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

De Militaire Gids. Mei 1904.

Neêrlands Zeemacht (Het heden en de toekomst): De zeemacht in Oost-Indië. — G. Graafland: Silhouetten van ons onder [= Indisch] leger.

Het Nederlandsche Zeewezen 3e jaarg. 1 Mei 1904.

P. C. Coops: Nederlandsch-Indische Zeekaarten. — G.: de Aroe-eilanden (met ill.) — Iets over de werkzaamheden van het Gouvernements-bebakeningsvaartuig »Cheribon" in Nederlandsch-Indië.

Orgaan der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap 1903/04. Afl. 6 en 7.

N. Mac Leod: Samenwerking tusschen zee- en landmacht, zoowel in vredes- als in oorlogstijd (Voordracht). — R. G. Doorman: De Strategie in Nederlandsch-Indië. Eerste stuk.

De Indische Mercuur. 24 Mei 1904. No. 21.

Voordrachten over het eiland Nieuw Guinea, op 13 Mei 1904, in de Maatschappij ter Bevordering van het Natuurk. onderzoek der Nederlandsche Koloniën. — Soekaboemische landbouw-vereeniging. — Rapport over de Cultuur van den Para rubberboom (vervolg). — Het oordeel in Holland omtrent de afwerking van koffie met de machine Roqué. — Jute-cultuur (vervolg). — Koloniaal Museum (vervolg). — Uit Consulaire Verslagen. — Verslagen van Maatschappijen, enz.

Teysmania, 1904, Afl. 4.

H. J. Wigman: Anthuriums. — J. van Breda de Haan: Proeven van immunisatie van planten tegen ziekten. — H. J. Wigman: Renanthera-soorten (gemakkelijk te kweeken orchideeën). — J. Pit: De cultuur van Rameh. — W. R. Tromp de Haas: Behaalde prijzen van den eersten aan de markt gebrachten Java-Pararubberoogst. — Id.: Uitkomsten van de in 1903 verrichte aftappingsproeven met Hevea Brasiliensis in den Cultuurtuin te Tjikeumeuh verkregen. — A. W. Nanninga: Besmetting van theetuinen. — Enz.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	3 Juni	17 Juni	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	27 Mei	10 Juni	11.30 's av.
Genua, Nederland,	31 Mei	14 Juni	9.15 's av.

(Suppletoire verzending den dag volgende op den aangegeven maildag te 5.5 's morgens.)

Marseille, Lloyd,	20 Mei	7 Juni	7.45 vm.
Marseille, Fr. dienst,	28 Mei	11 Juni	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	3 Juni	17 Juni	1.—mid.
Napels, Duits. dienst,	6 Juni	20 Juni	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletoire verzending van brieven, briefkaarten en aangeteekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletoire verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12 uur, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

MAIL SURINAME.

St. Nazaire. Fr.,	8 Juni		7.45 vm.
Amsterdam, Nederl.,	31 Mei	14 Juni	11.20 's av.
Southampton, Eng.,	7 Juni	21 Juni	5.05 mid.

MAIL CURAÇAO.

Via Hamburg den 1n van elke maand, alleen op verzoek, 5.05 vm.

Elken Dinsdag en Vrijdag 7.20 's av. via Southampton en Queenstown en New-York.

MAIL CONGO.

Antwerpen den 15n en laatsten van elke maand 7,20 's av.
Lissabon den 8n en den 18n van elke maand 8.19 m.

MAIL CANARISCHE EILANDEN.

(Teneriffe.)

Southampton. Elken Vrijdag 7.20 's av.
Liverpool. Elke nMaandag 7.20 's av

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.
Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195**, zijn van **10—12** en van **2—4**
inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Com[missie]
den heer G. C. A. DE WITT, *Reinkenstraat n°. 16.*

Een Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Deensch en Italiaansch.

Een Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.

Een bekwame linnennaaister.

Eene jonge Dame die als Gouvernante naar Indië wil.

Drie geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.

Drie dames voor pianolessen.

Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.

Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).

Eene Dame voor onderricht in fröbelen (heeft diploma).

Een gep. off. reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.

Een Heer voor Corrector aan eene dru[kkerij]

Vier Dames voor waarnemen van een [...] houden.

Twee Dames om met eene familie op [...] te gaan; waarvan de ééne Hollandsch, Du[itsch] Fransch en Engelsch spreekt, hebben gereisd.

Een gep. sergt. maj., gehuwd, voor [...] bewaarders, adm. betrekking, geldincasse[erder]

Twee gew. O.-I. ambt. voor administr[atieve] betrekking.

Eene Dame v/h maken van fijne handw[erken]

Twee jonge Meisjes om als kinderjuff[rouw] mede naar Indië te gaan.

Eene dame voor het verplegen van [...] zieke dame.

Een geg. Ind. korpl. schrijver voor [...] betrekking.

Eene Dame voor Zanglessen.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.